

Integraal duurzaamheidsplan

gemeenten Uden en Veghel

Gemeenten Uden en Veghel

28 november 2008

Eindconcept

9R8924.01

A COMPANY OF

ROYAL HASKONING

HASKONING NEDERLAND B.V.
MILIEU

Barbarossastraat 35

Postbus 151

6500 AD Nijmegen

+31 (0)24 328 42 84 Telefoon

+31 (0)24 322 81 70 Fax

info@nijmegen.royalhaskoning.com E-mail

www.royalhaskoning.com Internet

Arnhem 09122561 KvK

Documenttitel Integraal duurzaamheidsplan
gemeenten Uden en Veghel
Verkorte documenttitel Integraal duurzaamheidsplan
Uden/Veghel
Status Eindconcept
Datum 28 november 2008
Projectnaam Integraal duurzaamheidsplan
Gemeente Uden en Veghel
Projectnummer 9R8924.01
Opdrachtgever Gemeenten Uden en Veghel
Referentie 9R8924.01/R0008/Nijm

Auteur(s) J.J.E. Dijkers, MSc., drs. A.T. Pronk, MSc.
Collegiale toets Drs. F.H.J. Duenk MBA-E
Datum/paraaf .....
Vrijgegeven door Drs. F.H.J. Duenk MBA-E
Datum/paraaf .....

SAMENVATTING

Inleiding

Voor u ligt het eindconcept van het Integraal Duurzaamheidsbeleidsplan (IDBP) voor de gemeenten Uden en Veghel. Dit IDBP is opgesteld om een impuls te geven aan duurzame ontwikkeling en daarbij zoveel mogelijk samenwerking te zoeken tussen de buurgemeenten Uden en Veghel. Het IDBP is opgesteld door Royal Haskoning, in nauwe samenwerking met de projectleiders van beide gemeenten. Het plan is integraal (thema-overstijgend) en vanuit de duurzaamheidsgedachte (people-planet-profit) vormgegeven.

Duurzaamheidsthema's

In het IDBP zijn zes integrale thema's uitgewerkt: energie, duurzaam inrichten, duurzaam bouwen, duurzaam inkopen, biodiversiteit en maatschappelijk verantwoord ondernemen (MVO). Voor elk thema zijn de huidige stand van zaken en vastgestelde ambities afgezet tegen het landelijk, provinciaal en regionaal beleid. Het resultaat is inzicht in de positie van de gemeenten. Zijn ze actief, vooruitlopend of innovatief? Op basis van deze informatie hebben de portefeuillehouders milieu van beide gemeenten zich op 22 oktober j.l. uitgesproken over speerpunten voor de komende periode van vier jaar: energie, duurzaam inrichten en maatschappelijk verantwoord ondernemen (MVO).

De hoge ambitie voor *energie* heeft te maken met de grote maatschappelijke aandacht voor klimaatverandering en mogelijkheden voor kostenbesparing voor met name lage inkomensgroepen. Veghel en Uden willen van het actieve niveau opschuiven naar het vooruitlopende niveau.

Ook ten aanzien van *duurzaam inrichten* willen de gemeenten het vooruitlopende niveau bereiken. De reden hiervoor is dat keuzen rond ruimtelijke inrichting die nu gemaakt worden, bepalend zijn voor de toekomst. Zeker bij dit onderwerp is het belangrijk om duurzaamheidsaspecten vast te leggen in procedures en werkwijzen.

Het thema *MVO*, waar Uden en Veghel nu nog wat achter blijven, willen de gemeenten op de kaart zetten. Vandaar dat ook van *MVO* een speerpunt is gemaakt.

Voor de overige thema's geldt dat de gemeenten óf al voldoende gestimuleerd worden door bestaand beleid en afspraken (*duurzaam inkopen* en *duurzaam bouwen*), óf al voldoende niveau hebben behaald in vergelijking met andere gemeenten (*biodiversiteit*). De betekenis van het IDBP voor deze thema's is dan ook minder groot.

Draagvlak

Het IDBP is mede tot stand gekomen op basis van informatie uit de gemeenten. In diverse gesprekken met (ambtelijke) sleutelfiguren is de informatie verzameld en is gevraagd naar ambities. Ook extern draagvlak voor duurzame ontwikkeling is essentieel. Daarom gaan de gemeenten externe partijen actief betrekken bij het IDBP. Enerzijds door persoonlijk input te vragen van stakeholders.

Uitvoeringsprogramma

De komende maanden wordt gewerkt aan het uitvoeringsprogramma. Voor Veghel en Uden zal een apart programma worden opgesteld, waarbij wel zoveel mogelijk wordt gezocht naar samenwerking. In het uitvoeringsprogramma worden de ambities vertaald naar concrete projecten. Het programma wordt opgesteld in nauwe samenwerking met de beoogde uitvoerders van de projecten.

INHOUDSOPGAVE

	Blz.	
1	AANLEIDING DUURZAAMHEIDBELEIDSPAN	1
2	DUURZAME ONTWIKKELING	3
2.1	Wat is duurzame ontwikkeling?	3
2.2	Wat zijn de thema's van duurzame ontwikkeling?	5
2.3	Wat is het algemene streefbeeld ten aanzien van duurzaamheid?	8
3	ENERGIE	9
3.1	Wat zijn de recente landelijke en provinciale ontwikkelingen?	9
3.2	Wat betekent dat beleid voor gemeenten?	9
3.3	Waarop (wat) kunnen gemeenten sturen en welke instrumenten kunnen gemeenten daarvoor inzetten?	10
3.4	Wat zijn de voor duurzame energie relevante kenmerken van de gemeenten?	10
3.5	Wat doen gemeenten op het gebied van duurzame energie?	11
3.6	Welke ambities stellen de gemeenten zich?	11
3.7	Welke activiteiten hebben de gemeenten al ontplooid?	14
3.8	Welke activiteiten gaan de gemeenten ontplooiën?	15
4	DUURZAAM INRICHTEN	16
4.1	Wat zijn de recente landelijke en provinciale ontwikkelingen?	16
4.2	Wat betekent dat beleid voor gemeenten?	17
4.3	Waarop (wat) kunnen gemeenten sturen en welke instrumenten kunnen gemeenten daarvoor inzetten?	17
4.4	Wat zijn de voor duurzaam inrichten relevante kenmerken van de gemeenten?	18
4.5	Wat doen gemeenten op het gebied van duurzaam inrichten?	19
4.6	Welke ambities stellen de gemeenten zich?	20
4.7	Welke activiteiten hebben de gemeenten al ontplooid?	21
4.8	Welke activiteiten gaan de gemeenten ontplooiën?	21
5	DUURZAAM BOUWEN	22
5.1	Wat zijn de recente landelijke en provinciale ontwikkelingen?	22
5.2	Wat betekent dat beleid voor gemeenten?	22
5.3	Waarop (wat) kunnen gemeenten sturen en welke instrumenten kunnen gemeenten daarvoor inzetten?	23
5.4	Wat zijn de voor duurzaam bouwen relevante kenmerken van de gemeenten?	23
5.5	Wat doen gemeenten op gebied van duurzaam bouwen?	23
5.6	Welke ambities stellen de gemeenten zich?	24
5.7	Welke activiteiten hebben de gemeenten al ontplooid?	25
5.8	Welke activiteiten gaan de gemeenten ontplooiën?	26
6	DUURZAAM INKOPEN	27
6.1	Wat zijn de recente landelijke en provinciale ontwikkelingen?	27
6.2	Wat betekent dat beleid voor gemeenten?	27

6.3	Waarop (wat) kunnen gemeenten sturen en welke instrumenten kunnen gemeenten daarvoor inzetten?	28
6.4	Wat zijn de voor duurzaam inkopen relevante kenmerken van de gemeenten?	28
6.5	Wat doen gemeenten op het gebied van duurzaam inkopen?	28
6.6	Welke ambities stellen de gemeenten zich?	29
6.7	Welke activiteiten hebben de gemeenten al ontplooid?	30
6.8	Welke activiteiten gaan de gemeenten ontplooiën?	30
7	BIODIVERSITEIT	32
7.1	Wat zijn de recente landelijke en provinciale ontwikkelingen?	32
7.2	Wat betekent dat beleid voor gemeenten?	32
7.3	Waarop (wat) kunnen gemeenten sturen en welke instrumenten kunnen gemeenten daarvoor inzetten?	34
7.4	Wat zijn de voor biodiversiteit relevante kenmerken van de gemeenten?	34
7.5	Wat doen gemeenten op het gebied van biodiversiteit?	35
7.6	Welke ambities stellen de gemeenten zich?	36
7.7	Welke activiteiten hebben de gemeenten al ontplooid?	38
7.8	Welke activiteiten gaan de gemeenten ontplooiën?	38
8	MAATSCHAPPELIJK VERANTWOORD ONDERNEMEN (MVO)	40
8.1	Wat zijn de recente landelijke en provinciale ontwikkelingen?	40
8.2	Wat betekent dat beleid voor gemeenten?	40
8.3	Waarop (wat) kunnen gemeenten sturen en welke instrumenten kunnen gemeenten daarvoor inzetten?	41
8.4	Wat zijn de voor MVO relevante kenmerken van de gemeenten?	42
8.5	Wat doen gemeenten op het gebied van MVO?	42
8.6	Welke ambities stellen de gemeenten zich?	43
8.7	Welke activiteiten hebben de gemeenten al ontplooid?	43
8.8	Welke activiteiten gaan de gemeenten ontplooiën?	44
9	GEMEENTELIJKE POSITIE EN AMBITIE	45
9.1	De posities van beide gemeenten	45
9.2	De ambities van de gemeenten	45
9.3	Stappen naar een hoger niveau	47
10	ORGANISATIE, COMMUNICATIE EN EDUCATIE	49
10.1	Gemeentelijke organisatie	49
10.2	Bedrijven, organisaties en burgers	49

1 AANLEIDING DUURZAAMHEIDBELEIDSPLAN

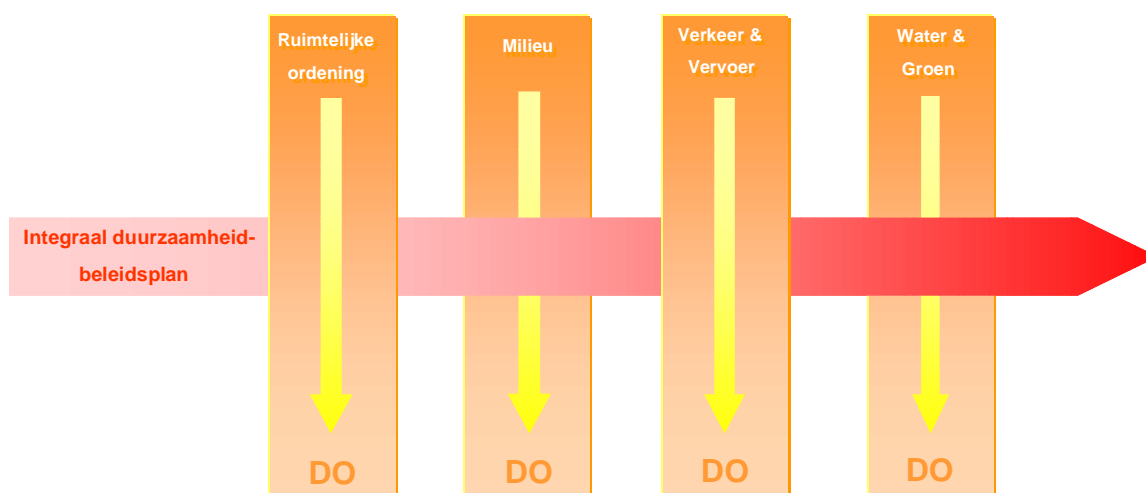
De wereld verandert. Het klimaat verandert. Ook Uden en Veghel veranderen mee om lokaal de verantwoordelijkheid te nemen om de wereld een stukje duurzamer te maken. Binnen de diverse werkvelden waarop de gemeenten Uden en Veghel actief zijn, wordt in meer of mindere mate aandacht geschonken aan een duurzame ontwikkeling. Of het nu werken aan stedelijke ontwikkeling betreft, aan mobiliteit, het waterbeheer of het groene buitengebied, op ieder terrein wordt getracht duurzame ontwikkeling een plek te geven binnen het werkkerrein zelf.

Deze positieve situatie betekent dat binnen de diverse werkkerreinen zoveel mogelijk uitvoering wordt gegeven aan duurzame (innovatieve) denkbeelden. Het werken aan duurzaamheid vanuit meer sectoraal georganiseerde kolommen kent zijn grenzen. Vanuit sectoraal perspectief zijn sommige oplossingen en aanpakken duurzamer dan andere. Wordt het blikveld verbreed, zodat ook andere sectoren daarbinnen vallen, dan blijkt dat er soms nog veel winst te behalen valt. Meer integraal denken en handelen kan leiden tot effectievere, meer duurzame oplossingen, die beter en completer zijn. Het werken vanuit een sectorale oriëntatie kan ook inhouden dat snelheid van handelen relatief laag is. Los van het feit dat innovatieve ideeën sowieso langzaam een organisatie indruppelen, is het binnen de werkdruk van alledag dikwijls niet eenvoudig aan eenmaal opgepikte ideeën uitvoering te geven.

Het **doel van het integraal duurzaamheidsplan** van de gemeenten Uden en Veghel is om een impuls te geven aan duurzame ontwikkeling door:

- het bevorderen van integrale duurzaamheidsoplossingen;
- waaraan efficiënt uitvoering wordt gegeven;
- door gemeentelijke organisaties die:
  - doordrongen zijn van de noodzaak van duurzame ontwikkeling;
  - die qua structuur en werkwijzen optimaal geëquipeerd zijn om daaraan vorm te geven;
  - en die gemotiveerd aan duurzame ontwikkeling verder willen werken.

De onderstaande figuur visualiseert dit.

DO = duurzame ontwikkeling

Integrale duurzaamheid berust op drie pijlers; fysiek (planet), economie (profit) en sociaal (people). Alleen indien deze drie pijlers zich op een evenwichtige wijze en in onderlinge balans ontwikkelen is sprake van integrale duurzaamheid.

Leeswijzer

Hoofdstuk twee beschrijft wat onder duurzame ontwikkeling wordt verstaan, wat de insteek van dit duurzaamheidsbeleidsplan is en in welke thema's dit begrip onderverdeeld wordt binnen de gemeenten Uden en Veghel. Hoofdstukken drie tot en met acht geven vervolgens een uitwerking van de thema's. Eerst worden de landelijke en provinciale ontwikkelingen beschreven en wordt de vertaalslag gemaakt naar de betekenis daarvan voor gemeenten. Vervolgens wordt beschreven welke instrumenten en kenmerken de gemeenten hebben om sturing te geven aan het thema. Daarna komt de gemeentelijke situatie aan bod: wat ligt er concreet aan beleid dat raakt aan het thema? Wat zijn de gemeentelijke ambities? Welke activiteiten zijn en worden ontplooid? Met een korte analyse worden de activiteiten op een bepaald ambitieniveau ingeschaald en vergeleken met de gemeentelijke ambitie. Dit biedt aanknopingspunten voor het uitvoeringsprogramma. In hoofdstuk negen worden voor Veghel en Uden de huidige posities op de verschillende thema's besproken. Daarnaast wordt de keuze voor toekomstige ambities uiteen gezet. Hoofdstuk 10 gaat over organisatie, communicatie en educatie.

2 DUURZAME ONTWIKKELING

2.1 Wat is duurzame ontwikkeling?

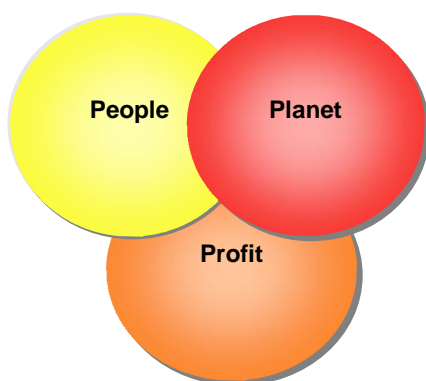
Duurzame ontwikkeling heeft een stevige positie op de beleidsagenda en het begrip wordt dan ook veelvuldig gebruikt. Echter, wanneer bij het begrip 'duurzame ontwikkeling' wordt stil gestaan en geprobeerd wordt het begrip een concrete invulling te geven, dan blijkt dat nog een uitdaging te zijn.

Door de jaren heen, sinds het Brundtlandrapport (Our Common Future) in 1987 verscheen, is het begrip qua inhoudelijke lading veranderd, gegroeid en uitgebreid. De kern van duurzame ontwikkeling is dat deze in de behoeften van de huidige generatie voorziet zonder de mogelijkheid aan te tasten van toekomstige generaties om in hun behoeften te voorzien.

Nieuwe inzichten en nieuwe soms wereldwijde problemen, zoals klimaatverandering, hebben de invulling van het begrip beïnvloed en dikwijls ook geconcretiseerd. Zo is het begrip tijdens de conferentie van Rio de Janeiro in 1992 nader omschreven. Duurzame ontwikkeling werd expliciet omschreven als een ontwikkeling die niet alleen gaat over milieu cq leefomgeving (environment), maar ook over de economische en sociale ontwikkeling.

Zo zijn de pijlers van duurzame ontwikkeling tot stand gekomen zoals deze tegenwoordig wereldwijd worden gehanteerd. De essentie van duurzame ontwikkeling is, dat deze drie pijlers in onderlinge balans zijn en blijven.

Figuur 2.1 De drie pijlers onder duurzame ontwikkeling

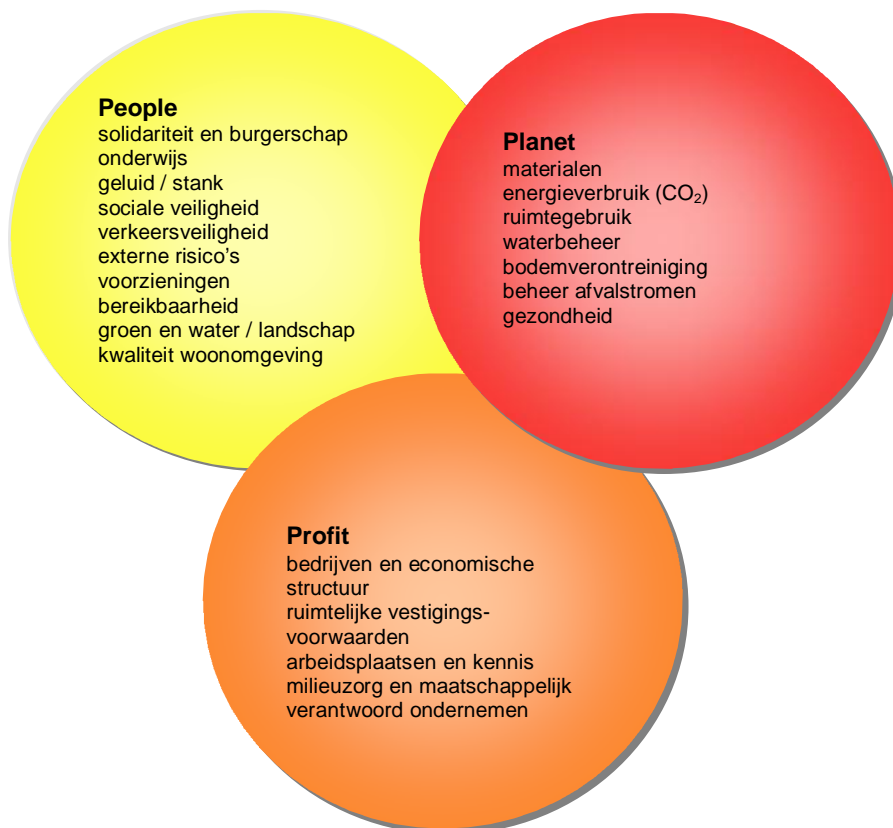
Met de beschrijving van de drie pijlers is het begrip duurzame ontwikkeling nog niet uitontwikkeld. Tot op dit moment is er geen eenduidige, algemeen aanvaarde indeling van aspecten die raken aan de begrippen people, planet en profit. Ook de aspecten zelf die tot de 3 P's worden gerekend variëren naar gelang de invalshoek van de gebruiker. Zo wordt bijvoorbeeld de pijler 'people' soms sociaal cultureel ingevuld (veelal vanuit sociaal-wetenschappelijke hoek) en soms meer milieuhygiënisch (vanuit de milieuwetenschappelijke hoek).

Om toch meer grip te krijgen op de inhoudelijke invulling van duurzaamheid staan hieronder onderwerpen genoemd die veelal de revue passeren als het gaat om duurzame ontwikkeling. Het betreft hier een overzicht van onderwerpen (grootste

gemene deler) geleend uit verschillende visies op duurzaamheid. De rangschikking is willekeurig.

Figuur 2.2 De drie pijlers onder duurzame ontwikkeling ingevuld

In Uden en Veghel is gekozen voor de invulling van duurzaamheid vanuit een 'planetgerichte' invalshoek. Daarmee zet dit duurzaamheidsbeleidsplan een verbreding in van het milieubeleid. Een verbreding in de zin van:

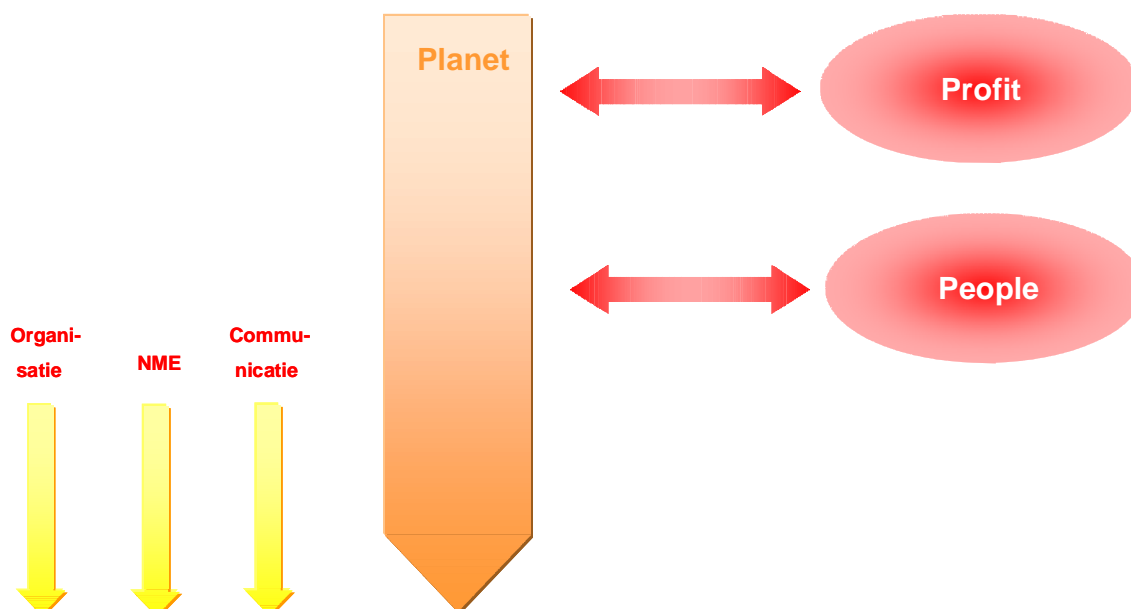
- Bereiken van kwaliteit van de leefomgeving in plaats van sec voldoen aan (milieu)normen. Ook 'people' en 'profit' worden immers geïntegreerd;
- Integratie van thema's die niet direct milieugerelateerd zijn en daarmee gericht op kwaliteit van leven.

Voor een integrale benadering is het belangrijk om de gevolgen van de activiteiten in het duurzaamheidsbeleidsplan te beschouwen in het licht van sociale (people) en ook economische duurzaamheid (profit). Bovendien gaat duurzame ontwikkeling alle onderdelen van de organisatie aan. Het slaat niet alleen op de afdelingen die milieubeleid maken.

Het is van belang om ervoor te zorgen dat de doelen gehaald worden. Dat kan met behulp van (gemeentelijke) organisatie, natuur- en milieueducatie en communicatie. Deze onderwerpen passen niet echt binnen een thema; het zijn meer de uitvoeringsinstrumenten om de doelen te behalen.

Figuur 2.3 geeft de insteek van het integraal duurzaamheidsplan van Uden en Veghel weer.

Figuur 2.3 Insteek duurzaamheidsplan Uden en Veghel

2.2 Wat zijn de thema's van duurzame ontwikkeling?

Met een basisdefinitie van en een drietal pijlers waaruit duurzame ontwikkeling is opgebouwd is nog onvoldoende helder wat duurzame ontwikkeling nu is. Ook het overzicht van onderwerpen uit figuur 2.2 helpt ons nog niet veel verder.

Uit het Vierde Nationale Milieubeleidsplan (NMP-4) kunnen we inspiratie halen. Het NMP-4 stelt kwaliteit van leven centraal. Deze kwaliteit bestaat uit de directe behoefte tot overleven en uit allerlei zaken die deze directe behoefte te boven gaan. De mate waarin in deze laatste zaken wordt voorzien blijkt uit de consumptiepatronen van individuele personen of maatschappijen. Deze variëren van uiterst luxe tot zeer sober. Hoe het ook is, voor het vervullen van levensbehoeften is de mens aangewezen op het (leef)milieu.

Op basis van deze gedachte wordt in deze paragraaf een beschrijving gegeven van de thema's binnen duurzame ontwikkeling. Voor de gemeenten Uden en Veghel zijn dit de thema's waar op ingezet wordt als het gaat om duurzame ontwikkeling.

Volledigheidshalve merken we op dat de verschillende milieuaspecten zoals lucht, bodem, water, veiligheid, licht, geluid verweven zijn door alle thema's heen. Ze komen dus niet expliciet aan de orde in dit beleidsstuk. Ze staan wel specifiek in het uitvoeringsprogramma, waar duurzaamheid gekoppeld wordt aan de aspecten.

Energie

Het gebruik van energie op aarde is enorm. Energie wordt deels opgewekt uit fossiele brandstoffen zoals aardolie, aardgas of steenkool. Brandstoffen die eindig zijn en waarvan de verbranding resulteert in een grote uitstoot van CO₂. Deze uitstoot is mede verantwoordelijk voor de opwarming van de aarde en de klimaatverandering. Het huidige wereldwijde patroon van energieverbruik en de opwekking van energie uit

fossiele brandstoffen is op termijn niet vol te houden. Tevens zorgt de winning van fossiele brandstoffen voor ecologische aantasting, ontstaan van afval en risico op milieurampen door transport

Het thema energie valt uiteen in drie componenten: duurzame energie, energiebesparing en efficiënt fossiel. Duurzame energie is niet opgewekt uit de fossiele brandstoffen, maar wordt opgewekt door schone, onuitputtelijke bronnen. Het wordt daarom ook wel hernieuwbare energie genoemd. Energiebesparing houdt in dat maatregelen genomen worden om de uitstoot van broeikasgassen te verminderen. En als er gebruik gemaakt wordt van fossiele brandstoffen, dan dient dit efficiënt te gebeuren.

Duurzaam inrichten

Duurzaam inrichten is een thema dat niet in een eenduidige definitie is te vangen. Het thema is wel te omschrijven, waardoor de contouren van het begrip zichtbaar worden.

Duurzame inrichting slaat op het gebruik van de ruimte op een zodanige wijze dat:

- de juiste activiteit / functie zich op de juiste plek bevindt (locatiekeuze);
- deze plek / locatie op een bij de functie passende wijze is ingericht dus een passende kwaliteit heeft;
- deze inrichting tot een zo beperkt mogelijke aantasting van het milieu/ de leefomgeving leidt en tegelijkertijd op een economische wijze plaatsvindt met een goed woon- en leefklimaat;
- het gebruik en beheer van de locatie (als woonwijk, als bedrijventerrein, als winkelcentrum, ...) tot een zo beperkt mogelijke aantasting van het milieu, leefomgeving leidt en tegelijkertijd op een economische wijze plaatsvindt;

Deze contouren maken duidelijk dat vele milieuaspecten een relatie hebben met duurzaam inrichten. Uit deze omschrijving valt bovendien af te leiden dat het oordeel over de duurzaamheid van de ruimtelijke inrichting deels op perceptie is gebaseerd en deels op basis van objectieve parameters kan worden gemeten.

Het begrip duurzame inrichting zoals boven omschreven heeft raakvlakken met ruimtelijke ordening in het algemeen, met verkeer en infrastructuur, met waterbeheer en met milieu. Met andere woorden, beelden over onder meer een duurzaam verkeer en vervoersysteem en over duurzaam waterbeheer werken door in het beeld over duurzaam inrichten.

Duidelijk is dat het moeilijk is om een willekeurige locatie te bestempelen als voorbeeld van duurzame inrichting. Soms wordt bijvoorbeeld gesteld dat een locatie duurzaam is ingericht als de bebouwing flexibel in te richten is of een zodanige (korte) levensduur heeft dat deze past bij snel veranderende functionele vereisten aan die bebouwing. Soms wordt gesteld dat juist een lange levensduur van een als hoogwaardig ervaren omgeving (bijvoorbeeld de Amsterdamse grachtengordel) het summum van duurzame inrichting is.

Gezien deze beoordelingsproblematiek is het werken aan duurzaam inrichten niet zozeer te sturen door (aan veroudering onderhevige) referentiebeelden te gebruiken, maar door het zo inrichten van gemeentelijke werk- en besluitvormingsprocessen dat voortdurend de recentste inzichten over duurzaam inrichten bij de besluitvorming worden betrokken.

Duurzaam bouwen

Duurzaam bouwen kan als een logisch, zij het zelfstandig, verlengstuk van duurzaam inrichten worden gezien. Het juiste gebouw op de juiste plek, door de jaren heen, zal

een langdurige gebruikswaarde hebben. Dit alleen al betekent een duurzaam gebruik van materialen.

Daarnaast is de constructie en materiaalkeuze van bouwwerken bepalend voor de mate waarin op hulpbronnen een beroep wordt gedaan. De constructie bepaalt het energieverbruik door de jaren heen, het directe gebruik van bouwmaterialen en de mogelijkheid van hergebruik van bouwmaterialen na afloop van de levenscyclus van een gebouw. De materiaalkeuze is van invloed op de herkomst van bouwmaterialen en daarmee op het energieverbruik voor aanvoer ervan. Uiteraard is het ook van invloed op een gezond binnenklimaat.

Duurzaam inkopen

Het uitgangspunt van duurzaam inkopen is een goede balans tussen mens, omgeving en economie. Dit houdt in dat organisaties die duurzaam inkopen rekening houden met zowel het milieu als met sociale aspecten. Sociale aspecten zijn bijvoorbeeld arbeidsomstandigheden, zoals kinderarbeid. Bij milieuaspecten wordt gedoeld op het effect van het product op het milieu, bijvoorbeeld door energie- of materiaalgebruik.

Verspreid over vele velden (van infrastructuur via (zwaar) materieel tot kantoorbenodigdheden, maar denk ook aan diensten) kopen Nederlandse overheden jaarlijks voor vele miljarden in. Het inkoopbeleid van overheden, waarop dit onderwerp zich met name richt, is daarmee een belangrijke sleutel in een duurzame ontwikkeling. Door gericht in te kopen kan een belangrijke directe bijdrage worden geleverd aan een duurzame ontwikkeling en wordt op breed maatschappelijk vlak een voorbeeldfunctie ingevuld.

Biodiversiteit

Biodiversiteit is de verscheidenheid aan levensvormen op aarde. Het voortbestaan van het leefmilieu hangt direct samen met de biodiversiteit op aarde. Alle natuurlijke processen, zoals de productie van schone lucht, stikstof- en waterkringlopen, zijn daarvan afhankelijk. Biodiversiteit en zonne-energie die de aarde bereikt maken het mogelijk dat deze processen zich vernieuwen. Zonder biodiversiteit is op termijn geen leven op aarde meer mogelijk.

Biodiversiteit bepaalt daarmee de bandbreedte van menselijk handelen en consumeren. Dit houdt in dat het voortbestaan van biodiversiteit zeker moet worden gesteld en bedreigingen geneutraliseerd. In deze constatering ligt de sleutel voor het aanduiden van andere thema's voor duurzame ontwikkeling.

Door klimaatverandering, de veranderende beschikbaarheid van water en door diverse vormen van milieuverontreiniging wordt de biodiversiteit aangetast. Dit betekent ook dat natuurlijke hulpbronnen worden aangetast, nog los van de overexploitatie die wereldwijd plaatsvindt. Exploitatie van hulpbronnen en de verspilling daarvan komen in beeld als relevante thema's voor duurzame ontwikkeling, evenals de uitingen hiervan.

Maatschappelijk verantwoord ondernemen

Duurzame ontwikkeling moet je doen! Een slogan die aangeeft dat individuen en organisaties uiteindelijk bepalen hoe wij de toekomst ingaan. Bedrijven en instellingen (en als zodanig ook overheden) zijn qua aantal, positie en impact op milieu en leefomgeving in onze maatschappij sterk bepalend hoe duurzaam die toekomst er uit gaat zien.

Maatschappelijk verantwoord ondernemen is te zien als 'duurzaamheid voor en door bedrijven', een koepelbegrip dat slaat op het gehele proces binnen een organisatie, van inkoop en productie tot personeelsbeleid en marketing. Het houdt in dat er naast het streven naar winst (profit, onder meer corporate governance, eerlijke concurrentie, duurzaam beleggen), oog is voor het effect van activiteiten op het milieu (planet, onder meer energiebesparing, afvalbeheer, materiaalgebruik) en op menselijke aspecten (people, onder meer scholingsmogelijkheden, arbeidsomstandigheden, lokale betrokkenheid, diversiteit). Het thema integreert daarmee de drie pijlers van duurzaamheid.

Overlap tussen de thema's

Geconstateerd kan worden dat de vermelde thema's sterk zijn verknoot. Op veel punten is sprake van overlap. De thema's zijn dan ook niet bedoeld als geïsoleerde (clusters van) onderwerpen. Sterker nog, de kracht van duurzame ontwikkeling schuilt in de integrale benadering van uiteenlopende onderwerpen.

De thema's zijn wel bedoeld om het werken aan duurzame ontwikkeling beheersbaar te maken. Het zijn speerpunten binnen het brede geheel van duurzame ontwikkeling die het mogelijk maken de complexiteit te verminderen en afgebakende acties te formuleren.

2.3 Wat is het algemene streefbeeld ten aanzien van duurzaamheid?

Waar duurzame ontwikkeling als begrip een zekere dynamiek kent, geldt dat eens te meer voor de concrete maatregelen binnen duurzaamheidsthema's. Wat nu als een 'duurzame' maatregel geldt, kan over enige tijd een verouderde optie blijken te zijn. Duurzame ontwikkeling is dan ook nooit "af". Het is een reis op een weg waarvan we nu naar beste inzichten zeggen dat hij leidt naar een maatschappij waarin gemeenten in hun fysieke verschijning en hun handelen zo duurzaam mogelijk presteren en zich daarin permanent proberen te verbeteren.

Daarom wordt het algemene streefbeeld voor duurzaamheid op deze plaats in deze rapportage in algemene termen verwoord.

- een gemeente die duurzaamheid als leidraad heeft uitgesproken en vastgelegd in het gemeentelijke beleid;
- een gemeentelijke organisatie die duurzaamheid incorporeert in al haar werkprocessen;
  - gericht op het functioneren van de eigen organisatie;
  - gericht op het functioneren van organisaties, bedrijven en burgers; medewerkers die de cultuur van duurzaamheid tussen de oren hebben en naleven;
- een fysieke gemeentelijke situatie en veranderingen daarin die voldoen aan recente inzichten omtrent duurzaamheid.

3 ENERGIE

3.1 Wat zijn de recente landelijke en provinciale ontwikkelingen?

Duurzame energie is belangrijk om permanent te voorzien in de energiebehoefte en om de invloed op het klimaat te verkleinen. Er is een positieve wisselwerking nodig tussen energie- en klimaatdoelstellingen, welvaartbevordering en armoedebestrijding wereldwijd. De Europese Unie heeft reeds ambitieuze doelstellingen vastgelegd op het gebied van duurzame energie. De Nederlandse overheid draagt haar steentje bij door het terugdringen van de CO₂-uitstoot. Het werkprogramma 'Schoon en Zuinig: nieuwe energie voor het klimaat' uit september 2007 werkt de doelstellingen op dit gebied uit. Verder hebben de VNG en het rijk het 'Klimaatakkoord Gemeenten en Rijk 2007-2011' afgesloten. Hierin beloven zij zich gezamenlijk in te zetten voor een schoner, zuiniger en duurzamer Nederland. De rol van gemeenten is hierbij essentieel.

Ook de provincie Noord-Brabant neemt haar verantwoordelijkheden op dit gebied serieus. Het energiebeleid van de provincie is samen te vatten als zuinig en inventief. Eerst investeren in energiebesparing en vervolgens in duurzame energie, bio-energie en windenergie bijvoorbeeld. Deze doelstellingen zijn uitgewerkt in het beleids- en activiteitenplan 'Verduurzamen energiehuishouding, 2005 - 2008'. De provincie richt zich op¹:

- procesregie: Versterkte inzet op regie en ondersteuning van bewezen technieken die net niet economisch rendabel zijn of waarbij het proces dusdanig gecompliceerd is dat partijen vroegtijdig afhaken;
- stimuleringsregelingen voor toepassing van duurzame energie en energie-efficiency technieken;
- aanboren van andere bronnen voor cofinanciering;
- extra intensivering voor met name windenergie- en biomassaprojecten;
- inzet op energietransitie: Energie gaat deel uitmaken van het provinciale beleid voor innovatie, zodat de gewenste lange termijn doelen bereikt worden. De provincie zal eveneens voorlichtingscampagnes starten en debat en dialoog aangaan.

3.2 Wat betekent dat beleid voor gemeenten?

De rijksoverheid heeft de volgende doelen gesteld voor 2020²:

- De uitstoot van broeikasgassen moet in 2020 ten opzichte van 1990 met 30% verminderd zijn. Het gaat dan niet alleen om CO₂, maar ook om overige broeikasgassen zoals lachgas en methaan.
- Het tempo van energiebesparing moet de komende jaren verdubbelen van 1% naar 2% per jaar.
- Het aandeel duurzame energie moet in 2020 verhoogd zijn van 2% naar 20% van het totale energieverbruik.
- De beschikbaarheid van duurzame energie in ontwikkelingslanden moet vergroot zijn in 2020.

¹ Zie www.brabant.nl

² Uit: Brief aan de Tweede Kamer van ministers Van der Hoeven, Cramer en Koenders, 16 mei 2008

Het werkprogramma 'Schoon en zuinig' wordt de komende jaren uitgevoerd. Hierin zijn onder andere opgenomen: een forse impuls voor duurzame elektriciteitsopties zoals windenergie op land (de komende jaren een verdubbeling van de capaciteit), wind op zee, geo-energie en biomassa. Per sector is er een aanpak opgesteld voor duurzame energie, innovatie en energiebesparing.

De gemeenten onderschrijven bovenstaande ambities en gaan duurzaam lokaal beleid opstellen. Dit is vastgelegd op 12 april 2007 in de Verklaring van Texel. Het volgende is afgesproken:

- hoge prioriteit geven aan klimaatbeleid;
- klimaat als belangrijk vereist aandachtspunt opnemen bij alle aanbestedingen, bij renovatie en bij nieuwbouw;
- energiebesparende maatregelen nemen en energiebesparing bij burgers en bedrijven stimuleren;
- afspraken maken met woningcorporaties over energiebesparing in de woningbouw;
- bij het rijk aandringen op aanpassing van wetten en regels die klimaatvriendelijke maatregelen belemmeren.

3.3 **Waarop (wat) kunnen gemeenten sturen en welke instrumenten kunnen gemeenten daarvoor inzetten?**

Beleid: Energie- en klimaatbeleid.

Subsidiegelden: Gemeenten hebben een goede start gemaakt met hun lokale klimaatbeleid. Het ministerie van VROM heeft een nieuwe regeling opgesteld, genaamd Stimulering Lokaal Klimaatbeleid (SLoK). Hiermee kunnen gelden verkregen worden om klimaatbeleid te stimuleren binnen de gemeente. Zowel gemeenten als samenwerkingsverbanden tussen gemeenten kunnen deze subsidie aanvragen. Het plan van aanpak dat ingediend wordt dient activiteiten en maatregelen te bevatten gericht op de reductie van broeikasgassen. Uden en Veghel ontwikkelen hun klimaatbeleid en voeren dit uit met behulp van de SLoK-regeling. Tevens heeft het rijk de subsidie Stimulering Duurzame Energieproductie voor gemeenten. Dit is subsidie op de productie van elektriciteit. Energiesubsidie kan aangevraagd worden via SenterNovem³. Daarnaast heeft Veghel het 'Vlagheidefonds' en heeft Uden 'subsidieregeling Duurzame energie', met gelden voor zonneboilers, windenergie en/of warmtepompen/ WKO.

Samenwerkingsverbanden: De gemeenten Veghel, Uden, Oss, Sint Oedenrode en Bernheze onderzoeken gezamenlijk of het mogelijk is een biomassacentrale te plaatsen. Er is tevens een samenwerkingsverband met het RMB.

Kennisuitwisseling: De prestatiekaart Lokaal Klimaatbeleid Gemeenten bevat activiteiten en maatregelen waarmee de uitstoot van broeikasgassen teruggedrongen kan worden. Gemeenten kunnen hun eigen activiteiten en maatregelen kiezen van de menukaart.

3.4 **Wat zijn de voor duurzame energie relevante kenmerken van de gemeenten?**

Bepalende kenmerken voor energie in Uden en Veghel:

- Windenergie met hoge turbines is moeilijk te realiseren in Uden en Veghel, wegens de aanwezigheid van de militaire vliegbasis Volkel. Technisch zijn er wel mogelijkheden voor kleinschalige windenergie.

³ Zie www.senternovem.nl/sde/aanvraagformulieren/index.asp

- De ruimte binnen de gemeenten leent zich voor plaatsing van een biomassacentrale.
- De toepassing van zonne-energie is goed mogelijk (op daken industrieterreinen, tuinbouw en agrarische bedrijven).
- Uden heeft een duurzame energiescan uit laten voeren in 2002. Hieruit bleek dat het potentieel duurzame energie bij 750.000GJ is, verdeeld over windenergie (!), bio-energie en gebouwgebonden opties. 39% van het potentieel is windenergie. Er is echter gebleken dat dit niet realiseerbaar is i.v.m. de nabijheid van vliegbasis Volkel.
- Veghel heeft een duurzame energiescan uit laten voeren, waaruit bleek dat het potentieel duurzame energie bij 880.929 GJ is, verdeeld over windenergie, bio-energie, gebouwgebonden opties en infrastructuur.
- In Uden en Veghel bevindt zich een intensiveringgebied veehouderijen (LOG).

3.5 Wat doen gemeenten op het gebied van duurzame energie?

Beide gemeenten hebben klimaatbeleid geformuleerd, waarin het thema energie is ondergebracht.

De gemeenten Uden en Veghel hebben een intentieverklaring ondertekend met meerdere bedrijven, waarin de partijen afspreken over te gaan naar een wagenpark op aardgas en gebruik te maken van groene stroom.

Hoewel de realisatie van windenergie bemoeilijkt wordt door de aanwezigheid van de vliegbasis in Volkel, willen de gemeenteraden van Uden en Veghel toch onderzoeken wat de mogelijkheden zijn. In het landelijk gebied worden reeds mogelijkheden geboden voor kleine windturbines bij agrarische bedrijven.

Uden heeft al wel enkele jaren 100% groene stroom voor al haar elektriciteitsverbruik (gebouwen, openbare verlichting, etc.). Er wordt daarnaast onderzocht wat de mogelijkheden van kleinschalige windturbines in de bebouwde omgeving zijn.

Veghel is bezig met het opstellen van beleid ten aanzien van de toepassing van kleine windturbines in de bebouwde omgeving. Ook heeft de gemeente in concept beleid klaar voor het omgaan met zakelijke kilometers en stimuleren van fietsgebruik binnen de eigen organisatie.

3.6 Welke ambities stellen de gemeenten zich?

In beide gemeenten loopt het huidige klimaatbeleid af en wordt nieuw beleid (2009-2012) opgesteld. De doelstellingen uit landelijk en provinciaal beleid zijn niet allemaal in het huidige beleid verankerd, maar in het nieuwe beleid willen beide gemeenten aansluiten bij het Klimaatakkoord 2007-2011, dat het kabinet en de VNG in 2007 hebben ondertekend. Op sommige punten willen Veghel en Uden zelfs verder gaan. In Veghel zal ook aandacht worden besteed aan energiedoelstellingen in het gemeentelijk vervoersplan.

De gemeente Uden wil actief zijn op het gebied van energie. De ambities zijn beschreven in de prestatiekaart lokaal klimaatbeleid die de gemeente heeft ingevuld in het kader van de SLoK regeling.

Gemeente Veghel wil actief tot vooruitlopend zijn. In het stadhuis is 25% van de ingekochte energie duurzaam, maar het streven is 100% duurzame energie bij nieuwe contracten in 2013.

Gemeente Veghel is nu actief (Energie Prestatie Coëfficiënt (EPC) 10% scherper dan 0,8 en Energieprestatie op Locatie (EPL) minimaal 7,5), maar wil toe naar vooruitlopend. Dat kan bereikt worden door een combinatie van scherpere EPC (vanaf 2009 geldt een EPC van 0,68), toepassen Gemeentelijke Praktijk Richtlijn⁴ (gemiddelde score minimaal 7 en voor energie minimaal een 7) en striktere handhaving tijdens de bouw (70%). Hieronder staan de direct energie gerelateerde indicatoren uit het klimaatakkoord Rijk – VNG.

	Actief	Vooruitlopend	Innovatief
(Verandering in) feitelijke situatie		+	++
Bestaande woningvoorraad	De energetische kwaliteit van de woningvoorraad, uitgedrukt in het Energielabel, verbetert met gemiddeld 1 % per jaar	De energetische kwaliteit van de woningvoorraad, uitgedrukt in het Energielabel, verbetert met gemiddeld 2 % per jaar	De energetische kwaliteit van de woningvoorraad, uitgedrukt in het Energielabel, verbetert met gemiddeld 4 % per jaar. Realiseren van energieneutrale woningen (binnen voorbeeldprojecten)
Woningniewbouw	Woningen met een 10 % verscherpte EPC worden gerealiseerd Bij woningbouwprojecten met meer dan 200 woningen wordt een EPL van 7,0 tot 8,0 gerealiseerd	Woningen met een 25 % verscherpte EPC worden gerealiseerd Bij woningbouwprojecten met meer dan 200 woningen wordt een EPL van 8,0 tot 9,0 gerealiseerd	Woningen met een 75 % verscherpte EPC worden gerealiseerd Bij woningbouwprojecten met meer dan 200 woningen wordt een EPL van 9,0 tot 10,0 gerealiseerd Binnen voorbeeldprojecten worden energieneutrale woningen gerealiseerd
Bestaande utiliteitsbouw	De energetische kwaliteit van utiliteitsgebouwen, uitgedrukt in het Energielabel, verbetert met gemiddeld 1 % per jaar.	De energetische kwaliteit van de woningvoorraad, uitgedrukt in het Energielabel, verbetert met gemiddeld 2 % per jaar	De energetische kwaliteit van de woningvoorraad, uitgedrukt in het Energielabel, verbetert met gemiddeld 4 % per jaar
Nieuwbouw van utiliteitsgebouwen	Utiliteitsgebouwen met een 10 % verscherpte EPC worden gerealiseerd	Utiliteitsgebouwen met een 25 % verscherpte EPC worden gerealiseerd	Utiliteitsgebouwen met een 75 % verscherpte EPC worden gerealiseerd Binnen voorbeeldprojecten worden energieneutrale utiliteitsgebouwen

⁴ Zie http://duurzaam bouwen.senternovem.nl/praktijk/praktijk_hoe/instrumentenpalet_duurzaam_bouwen/gpr_gebouw/

	Actief	Vooruitlopend	Innovatief
(Verandering in) feitelijke situatie		+	++
			gerealiseerd
Bedrijventerreinen	Structurele samenwerking met bedrijven op bedrijventerrein, gericht op minimaal 2% energiebesparing en/of opwekking van duurzame energie.	Structurele samenwerking met bedrijven op bedrijventerrein, gericht op minimaal 3% energiebesparing en/of opwekking van duurzame energie.	Structurele samenwerking met bedrijven op bedrijventerrein, gericht op minimaal 4% energiebesparing en/of opwekking van duurzame energie.
Grootschalige en/of collectieve DE-opties	3 % van de energie die binnen de gemeentegrenzen wordt gebruikt is duurzaam opgewekt en geleverd via grootschalige en/of collectieve opties: <ul style="list-style-type: none"> o Wind; o Biomassa o Waterkracht o Warmtekoude opslag 	5 % van de energie die binnen de gemeentegrenzen wordt gebruikt is duurzaam opgewekt en geleverd via grootschalige en/of collectieve opties: <ul style="list-style-type: none"> o Wind; o Biomassa o Waterkracht o Warmtekoude opslag 	10 % van de energie die binnen de gemeentegrenzen wordt gebruikt is duurzaam opgewekt en geleverd via grootschalige en/of collectieve opties: <ul style="list-style-type: none"> o Wind; o Biomassa o Waterkracht o Warmtekoude opslag

	Actief	Vooruitlopend	Innovatief
(Verandering in) gemeentelijk handelen		+	++
Handhaving EPC woningbouw	Toetsing van EPC-berekeningen en/of toezicht op de EPN op de bouwplaats bij 40% van de bouwvergunningen	Toetsing van EPC-berekeningen en/of toezicht op de EPN op de bouwplaats bij 70% van de bouwvergunningen	Toetsing van EPC-berekeningen en/of toezicht op de EPN op de bouwplaats bij 90% van de bouwvergunningen
Nieuwbouw gemeentelijke gebouwen	Gemeentelijke gebouwen met een 20 % verscherpte EPC worden gerealiseerd	Gemeentelijke gebouwen met een 50 % verscherpte EPC worden gerealiseerd	Energievraag wordt geminimaliseerd en in resterende energievraag wordt voorzien door duurzaam opgewekte energie.
Bestaande gemeentelijke gebouwen + gemeentelijke infrastructurele voorzieningen	Gemeente bespaart 1,5 % energie per jaar 40 % opwekking en/of inkoop duurzame energie.	Gemeente bespaart 2% energie per jaar 70 % opwekking en/of inkoop duurzame energie.	Gemeente bespaart 4 % energie per jaar 100 % opwekking en/of inkoop duurzame energie (energieneutraal).
Gemeentelijk wagenpark en mobiliteit	Gemeente bespaart 5 % op fossiele brandstoffen en/of inkoop duurzame brandstoffen.	Gemeente bespaart 10 % op fossiele brandstoffen en/of inkoop duurzame brandstoffen.	Gemeente bespaart 20 % op fossiele brandstoffen en/of inkoop duurzame brandstoffen.
Vergunningverlening en	Vergunningverlening en handhaving van energie-	Extra energie-efficiencyverbetering en/of	Extra energie-efficiencyverbetering en/of

handhaving	eisen aan alle bedrijven waarvan de gemeente bevoegd gezag is op grond van de Wet Milieubeheer Handhaving van afspraken MJA-bedrijfstukken waarvan gemeente bevoegd gezag is.	verduurzaming van 2 % per jaar bij alle bedrijven waarvan de gemeente bevoegd gezag is op grond van de Wet Milieubeheer.	verduurzaming van 4 % per jaar bij alle bedrijven waarvan de gemeente bevoegd gezag is op grond van de Wet Milieubeheer.
------------	--	--	--

3.7 Welke activiteiten hebben de gemeenten al ontplooid?

In deze paragraaf staan de activiteiten die Uden en Veghel reeds ontplooid hebben op het gebied van energie. Deze lijst is niet uitputtend.

Uden:

- Het onderzoek naar de haalbaarheid van een biomassacentrale is afgerond (Veghel heeft daar ook aan bijgedragen).
- De gemeente heeft een duurzame energiescan laten uitvoeren (2002).
- De gemeente neemt groene stroom af voor openbare verlichting, gemeentehuis, werf en brandweer.
- Bij het gemeentewerf hebben de gebruikers van het wagenpark de cursus 'Het Nieuwe Rijden' gevolgd.
- Er is een energietransitie automobilititeit gaande. Dit houdt in dat er overgegaan wordt op aardgas. De gemeente doet hier aan mee door het eigen wagenpark aan te passen.
- De gemeente werkt aan een project vanuit SenterNovem: Energiezorg stimuleren bij niet-MJA bedrijven (gemeente is in dat project ook een bedrijf).
- Stimuleren dat het vulpunt aardgas gerealiseerd gaat worden.
- De gemeente heeft een energievisie opgesteld voor een nieuwbouwwijk.
- De parkeermeters werken op zonne-energie.
- Energie buurtworkshops gehouden: informatiebijeenkomsten voor huiseigenaren en huurders over wat je zelf kunt doen aan energiebesparing, de kosten ervan en het gewenste gedrag.
- Bij uitbreidingsplannen wordt beoordeeld of het toepassen van warmte koude opslag (WKO) of andere duurzame energieopwekking haalbaar is.
- Er wordt een proef uitgevoerd met LED-lampen in openbare verlichting. Uden is één van de 25 Nederlandse gemeenten waar pilots worden uitgevoerd om te kunnen vaststellen hoe LED-technologie op korte termijn grootschalig kan worden toegepast bij openbare verlichting.
- Er is een gemeentelijk verlichtingsplan opgesteld.
- In het gemeentehuis zijn energiezuinige armaturen en lichtsensoren geplaatst.
- Medewerkers van de gemeente hebben een cursus gevolgd bij SenterNovem: handhaving EPC op de bouwplaats.

Veghel:

- Het onderzoek naar de haalbaarheid van een biomassacentrale is afgerond (Uden heeft daar ook aan bijgedragen).
- Binnen de gemeente is een proefopstelling geplaatst van kleinere windturbines, om het geluid en de energieproductie te beoordelen. Dit project is voorlopig stopgezet in afwachting van beleid voor kleine windturbines

- Project voor CO₂-monitoring: hoe weet de gemeente of reductie gehaald wordt?
- Cursus Het Nieuwe Rijden voor medewerkers (vrachtwagens/auto's).
- Milieu efficiency scan wagenpark (aardgas, anders diesel met roetfilter).
- Stimuleren fietsgebruik.
- Energiescans uitgevoerd bij alle gemeentelijke gebouwen mbt energielabel (mogelijkheden energiebesparing en gebruik duurzame energie).
- Energie buurtworkshops gehouden: informatiebijeenkomsten voor huiseigenaren en huurders over wat je zelf kunt doen aan energiebesparing, de kosten ervan en het gewenste gedrag.

Uden en Veghel zijn op dit moment *actief* bezig voor het thema energie. Er zijn al vindingrijke activiteiten ontplooid, welke voornamelijk gericht zijn op onderzoek naar, stimulering van en voorlichting over energiebesparing.

3.8 Welke activiteiten gaan de gemeenten ontplooiën?

Uden:

- Er wordt gewerkt aan nieuw klimaatbeleid, waarin energieprojecten een nieuwe aanzet krijgen;
- Het stimuleren van energiezuinig gedrag bij lagere inkomens;
- Energietransitie binnen de automobiliteit verder stimuleren;
- De gemeente gaat verder met energiebesparing bij gemeentelijke gebouwen door het implementeren van de resultaten van eerder onderzoek;
- Op basis van onderzoek is bepaald dat er in de gemeente een vulpunt voor aardgas gerealiseerd kan worden;
- Er komt nader onderzoek naar de biomassacentrale. Er wordt gekeken naar mogelijke invulling van industriële toepassing en de randvoorwaarden daarvoor;
- De gemeente gaat werken aan duurzame gebiedsontwikkeling.

Veghel:

- Bij de natuurtuin zijn plannen om 'Energy balls' te plaatsten om te laten zien dat de gemeente bezig is met duurzame energie;
- Er wordt onderzoek uitgevoerd naar de mogelijkheden voor het plaatsen van een vulpunt voor aardgas;
- Er wordt gekeken naar manieren om de CO₂-compensatie in te bedden in de financiële structuur en besluitvorming;
- Er komt nader onderzoek naar de biomassacentrale. Er wordt gekeken naar mogelijke invulling van industriële toepassing en de randvoorwaarden daarvoor;
- Binnen de Tenderregeling Energiebesparing Lagere Inkomens (TELI) wordt een project uitgevoerd met 4 gemeenten (Veghel als penvoerder, St. Oedenrode, Cuijk en Maasdonk).

Met voorgenomen activiteiten zullen Uden en Veghel *actief* blijven op het gebied van energie, al lopen ze op bepaalde terreinen (biomassa en duurzame vervoersbrandstoffen) wel voorop. Er zijn goede initiatieven, maar de activiteiten zijn niet te controleren op absolute energiebesparing. Als de energiebesparing gekwantificeerd kan worden, kan opnieuw beoordeeld worden of een hoger ambitieniveau gehaald kan worden.

4 DUURZAAM INRICHTEN

Zoals in paragraaf 2.2 al is geschetst, raakt dit thema aan veel verschillende beleidsvelden en milieuaspecten (lucht, geluid, veiligheid, water, bodem etc.). De verschillende milieuaspecten komen hier niet expliciet aan de orde. Ze staan wel expliciet in het uitvoeringsprogramma, waar duurzaamheid gekoppeld wordt aan de aspecten .

De ontwikkelingen en activiteiten die onder dit thema duurzaam inrichten vallen, kunnen op velerlei abstractieniveaus beschreven worden. Dat zou leiden tot een complex en weinig overzichtelijk geheel. Daarom wordt dit thema op een andere manier uitgewerkt. In dit hoofdstuk wordt niet beschreven hoe een duurzaam ingericht gebied eruit zou moeten zien of welke activiteiten leiden tot een duurzame inrichting. Wel worden aanknopingspunten beschreven om duurzaam inrichten te verankeren in gemeentelijke werkprocessen. Waar relevant zullen concrete ontwikkelingen genoemd worden, maar in het uitvoeringsprogramma komen concrete activiteiten binnen de verschillende beleidsvelden aan bod. De afzonderlijke milieuonderwerpen zullen in het uitvoeringsprogramma dan ook meer herkenbaar zijn dan in dit hoofdstuk.

4.1 Wat zijn de recente landelijke en provinciale ontwikkelingen?

Voor het thema duurzaam inrichten is er op landelijk niveau geen integraal beleid geformuleerd. Dit wil niet zeggen dat er geen beleid is. Het beleid is alleen versnipperd over vele doelen en aandachtsvelden die ieder voor zich raken aan duurzame inrichting. Dit is misschien het beste te illustreren door een blik te werpen op de operationele ruimtelijk georiënteerde doelstellingen uit de Nota Ruimte van het rijk⁵. Deze zijn:

- ontwikkeling van stedelijke netwerken en centra;
- versterken van kracht en diversiteit van economische kerngebieden;
- verbeteren van de bereikbaarheid;
- verbeteren van de leefbaarheid en de sociaal-economische positie van steden;
- bereikbare en toegankelijke recreatievoorzieningen in en rond steden;
- behoud en versterking van de variatie tussen stad en land;
- afstemmen verstedelijking en economische activiteiten met de waterhuishouding;
- vergroting van milieukwaliteit en veiligheid;
- in stand houden bodemkwaliteit.

Duurzaam inrichten langs deze doelen is nauw verwant met de traditionele taken die de ruimtelijke ordening op zich neemt.

Deze doelstellingen op rijksniveau, zijn te vertalen naar doelen op regionaal en gemeentelijk niveau (bijvoorbeeld in streekplannen, uitwerkingsplannen, reconstructieplannen, structuurvisies). Het Streekplan is opgesteld in samenwerking met TELOS. Zowel het Streekplan, het Uitwerkingsplan Uden-Veghel als de Structuurvisie Plus zijn opgebouwd door middel van een duurzaam ruimtelijk structuurbeeld (DRS). Toch zal het nastreven van het maximaal haalbare voor de doelen op rijks-, provinciaal en gemeentelijk niveau, leiden tot grotere of kleinere verschillen daartussen. Binnen het thema duurzaam inrichten wordt gewerkt aan het integreren van die doelen en het realiseren van een optimum voor elk van die doelen. Duurzaam inrichten is daarmee niet 'simpelweg' gelijk te stellen met de integrale afweging waarvoor de ruimtelijke ordening staat. De bewaking van de balans tussen people, planet en profit is

---

⁵ Overigens geldt ditzelfde voor het bestuursakkoord 2007 – 2011 van de provincie Noord-Brabant.

meer dan dat. Net als in de ruimtelijke ordening gebiedsontwikkeling op de voorgrond is getreden (in plaats van ‘toetsen’ of een ontwikkeling toelaatbaar is) gaat het bij duurzame inrichting om de ontwikkeling van kwaliteiten op ruimtelijk, economisch en sociaal vlak.

4.2 Wat betekent dat beleid voor gemeenten?

Duurzaam inrichten heeft zowel een locatiecomponent als een inrichtingscomponent. Duurzaamheid wordt deels bepaald door een afgewogen keuze van de locatie van bepaalde functies (een weg, een buurtgebouw, een bedrijventerrein etc.). Anderzijds wordt duurzaamheid bepaald door de wijze van inrichting van een gekozen locatie. Om duurzame kwaliteit te realiseren – gerelateerd aan zowel de fysieke, economische als sociale kant – is het voor Uden en Veghel zaak om ruimtelijke, economische en sociaal- (economische) plan- en besluitvorming aan elkaar te verknopen. Dat komt neer op het zodanig inrichten van gemeentelijke werk- en besluitvormingsprocessen, dat voortdurend de meest recente inzichten over duurzaam inrichten bij de besluitvorming worden betrokken.

De gemeente Veghel heeft de Visie 2030: Smaakmakend Veghel ‘Van Visie naar Ontwikkelingsstrategie’ vastgesteld. Deze wordt nader uitgewerkt. In de visie zijn fysieke, economische en sociale aspecten verbonden en wordt invulling gegeven aan de doelstellingen uit de Nota Ruimte. Om deze Visie en Ontwikkelstrategie te verankeren in gemeentelijk beleid, is gesteld dat elke beleidsnota, elk project getoetst dient te worden aan de visie en bijbehorende ontwikkelstrategie. Duurzame ontwikkeling is een van de randvoorwaarden waaraan beleidsnota’s en projecten moeten voldoen.

4.3 Waarop (wat) kunnen gemeenten sturen en welke instrumenten kunnen gemeenten daarvoor inzetten?

Voor duurzaam inrichten zijn geen specifiek gelabelde integrale instrumenten of financieringsmogelijkheden voorhanden. Er zijn wel diverse instrumenten beschikbaar die raken aan aspecten van duurzaam inrichten. Die worden in deze paragraaf beschreven.

Beleid: Gebiedsgericht beleid opstellen, gebruik makend van het Nationaal Pakket Stedenbouw

Subsidiegelden: Gemeenten kunnen bij duurzaam inrichten gebruik maken van de gelden uit het Investeringsbudget Stedelijke Ontwikkeling (ISV) en het Investeringsbudget Landelijk Gebied (ILG).

Instrumenten: Gemeenten kunnen gebruik maken van kwaliteitsprofielen om gebiedsgericht inhoud te geven aan een gekozen ambitieniveau.

Er is het instrument EPL (energie prestatie op locatie), dat de merites van een te ontwikkelen locatie en de functies ter plekke toetst aan de energetische effecten. Het instrument (methode) MILO (Milieukwaliteit in de leefomgeving) bundelt benaderingen die milieu optimaal willen integreren in ruimtelijke plannen. Het gaat dan om de tijdige en gebiedsgerichte inbreng van milieuaspecten in ruimtelijke planvormingsprocessen om een hoge leefomgevingskwaliteit te bereiken. MILO is ingestoken vanuit milieu. Het begrip ‘leefomgevingskwaliteit’ laat toe om ook sociale en economische dimensies te laten doorklinken.

Voor stedelijke ontwikkeling is het instrument DPL (Duurzaamheidsprofiel van een Locatie) ontwikkeld. DPL hanteert indicatoren voor fysieke omgeving, economische

ontwikkeling en sociale, mensgerichte belevingsaspecten om de integrale kwaliteit van een voorgenomen stedelijke ontwikkeling te scannen. Dit als voorportaal voor een definitief plan.

Met betrekking tot integrale veiligheid, waaronder ook sociale veiligheid valt, is het instrument van de veiligheidseffectrapportage beschikbaar.

Voor al deze instrumenten (dit lijstje is niet uitputtend) geldt dat de toepassing ondersteunend is voor de planvorming en dat gebruik op initiatief van de gemeente zelf plaats vindt. De instrumenten zijn gericht op het tot stand brengen van ruimtelijke kwaliteiten die uitstijgen boven kwaliteiten die worden gerealiseerd bij het uitsluitend correct laten doorwerken van al dan niet wettelijke normen.

Samenwerkingsverbanden: Op het gebied van ruimtelijke inrichting werken de gemeente Uden en Veghel samen. Ook zijn zij betrokken bij de inrichting van regio Noord-Oost en werken ze samen met het RMB. Bij de ontwikkeling wordt daarnaast samenwerking gezocht met diverse andere partijen.

4.4 Wat zijn de voor duurzaam inrichten relevante kenmerken van de gemeenten?

Kansen voor duurzame inrichting

Vanuit de optiek van duurzaam inrichten zijn kansen te omschrijven als:

- wensbeelden met betrekking tot te realiseren specifieke kwaliteiten;
- kansen om duurzame kwaliteiten aan te brengen.

Het gaat hier dus om de combinatie van voorziene nieuwe ontwikkelingen of herstructureringen gekoppeld aan specifieke kwaliteitsbeelden. Deze kwaliteitsbeelden stijgen idealiter uit boven de eindsituaties (uitontwikkeld gebied, wijk, bedrijventerrein) die zouden ontstaan door uitsluitend normconform te handelen binnen de diverse beleidsvelden (milieu, water, ruimtelijke ordening).

Hieronder wordt een aantal voorbeelden genoemd van wensbeelden en ontwikkelingen in de gemeente, waar kansen liggen voor duurzame ontwikkeling.

Uden

Wensbeelden ten aanzien van specifieke kwaliteiten

- verdergaande herintroductie kersengaarden;
- rekening houden met de bijzondere waterhuishouding ivm wijstgronden (hooggelegen gebieden zijn zeer nat, laaggelegen gebieden juist zeer droog);
- de gemeente beschikt niet over een treinstation, heeft beperkte buslijnen en er is druk op parkeerruimte. Dit vraagt om een duurzaamheidimpuls aan mobiliteitsbeleid;
- door de sterke groei van Uden na WO II staat de gemeente voor de keuze tussen stadse en dorpsse elementen.

Grootschalige(r) ontwikkelingen

- nieuw bedrijventerrein gepland: Hoogveld Zuid;
- herinrichting van wijken;
- nieuwbouw in Uden-Oost;
- nieuwbouw Uden-Zuid;
- bouw nieuw ziekenhuis;
- vernieuwing/uitbreiding Uden-Centrum.

Veghel

Wensbeelden ten aanzien van specifieke kwaliteiten

- de Zuidwillemsvaart loopt door de gemeente en er is een haven aanwezig. Ook de spoorlijn Boxtel – Gennep is nog aanwezig. De gemeente kent verkeersopstoppingen tijdens de spitsuren, met name bij de industrieterreinen, en heeft verkeersoverlast bij laag dynamische gebieden (woonwijken). Deze situatie vraagt om een duurzaamheidsimpuls aan mobiliteitsbeleid;
- de Aa stroomt door Veghel, maar heeft weinig ruimte voor meandering en waterberging.

Grootschalige(r) ontwikkelingen

- uitbreidingsplannen voor woningbouw in Veghels Buiten, 't Ven, Bolst (Erp);
- inbreidingsplannen voor woningbouw in Kern West en Centrum;
- uitbreidingsplannen industrieterreinen Doornhoek, De Dubbelen en De Kempkens;
- verbreding van de Zuid-Willemsvaart
- revitalisering bestaande terreinen ten noorden van Zuid-Willemsvaart
- Vernieuwing Centrum, wijken en kernen
- Masterplan AA

4.5 Wat doen gemeenten op het gebied van duurzaam inrichten?

Zowel Uden als Veghel werken aan een adequate inrichting en adequaat beheer van de ruimte binnen de gemeenten. Daartoe beschikken de gemeenten over de min of meer gebruikelijke plannen (waterplan, dynamisch gemeentelijk rioleringsplan, streekplan, reconstructieplan, gemeentelijke (structuur)visies).

Daarmee werken de gemeenten volgens moderne standaarden binnen de verschillende beleidsvelden (water, milieu etcetera).

Meer gericht op duurzaam inrichten als integraal thema doen de gemeenten het volgende:

Uden

- De gemeente maakt gebruik van dzh kwaliteitsprofielen. Deze profielen zijn ontwikkeld om streefbeelden te benoemen waaraan de ruimtelijke ontwikkeling moet gaan voldoen;
- Er is gemeentelijk beleid opgesteld over 'aanpasbaar bouwen'.

Veghel

- Smaakmakend Veghel bevat de visie op de toekomst van de gemeente, met daarin 6 wensbeelden:
  - o Vitaal Veghel; een veerkrachtige en gevarieerde gemeenschap
  - o Verbonden Veghel; op gevarieerde, vaak innovatieve manieren bereikbaar
  - o Bedrijvig Veghel; gemeente met veelzijdige bedrijvigheid
  - o Breed palet aan sociaal-culturele voorzieningen
  - o Ontspannen Veghel; waar het na hard werken goed toeven is
  - o Samenwerkend Veghel; bestuur als initiërende partner in lokale, regionale, provinciale en (inter)nationale netwerken.
- De gemeente heeft samen met de bewoners van de kerkdorpen structuurvisies opgesteld, met als doel de eigen identiteit en cultuur te behouden.
- De gemeente heeft voor de inrichting van een woonwijk (Veghelsbuiten) gebruik gemaakt van dzh kwaliteitsprofielen. Deze profielen zijn ontwikkeld om streefbeelden te benoemen waaraan de ruimtelijke ontwikkeling moet gaan voldoen;
- Kwaliteitshandboek is opgesteld voor Veghel-West

4.6 Welke ambities stellen de gemeenten zich?

De wensbeelden die Veghel heeft geformuleerd in haar Visie 2030 (Smaakmakend Veghel) geven aan in welke richting de gemeente zich wil ontwikkelen. Bovendien wordt deze visie als toetsingskader gebruikt voor alle beleidsnota's en projecten die opgezet gaan worden. In Smaakmakend Veghel wordt het principe van duurzaam inrichten als randvoorwaarde gesteld bij toekomstige ontwikkelingen. Daarmee wordt de toepassing van dit principe in de toekomst geborgd.

De gemeente Uden wil in de toekomst bij alle ontwikkelingen gebruik gaan maken van de kwaliteitsprofielen.

In de onderstaande tabel staat per ambitieniveau (actief, vooruitlopend, innovatief) aangegeven wat daar qua ingrepen in de ruimte en qua functioneren van de gemeentelijke organisatie bij hoort.

	Actief	Vooruitlopend	Innovatief
		+	++
(Verandering in) fysieke situatie	In 25% van de gemeentelijke ruimtelijk relevante projecten worden geëxperimenteerd met principes van duurzaam inrichten.	In 100% van de gemeentelijke ruimtelijk relevante projecten worden geëxperimenteerd met principes van duurzaam inrichten. In 50% van de gemeentelijke ruimtelijk relevante projecten klinken de principes van duurzaam inrichten expliciet door.	100% van de gemeentelijke ruimtelijk relevante projecten is gebaseerd op principes van duurzaam inrichten.
(Verandering in) gemeentelijk handelen	De gemeente heeft kennis van instrumentarium ter ondersteuning van plan- en besluitvorming over duurzaam inrichten. Een functionaris is belast met een continue oriëntatie op dergelijk instrumentarium. De gemeente heeft beleidsregels voor duurzaam inrichten vastgesteld.	De gemeente heeft duurzaam inrichten als principe in relevante procedures vastgelegd en geborgd. De gemeente neemt continue nieuwe inzichten over duurzaam inrichten over als vertrekpunt voor de relevante planning- en besluitvormingsprocedures. De gemeente communiceert haar beleid voor duurzaam inrichten actief aan dienstverleners en projectontwikkelaars.	De gemeente laat de principes van duurzaam inrichten doorslaggevend doorwegen bij de besluitvorming over ruimtelijk relevante projecten. De gemeente evalueert en rapporteert over de resultaten van haar duurzame inrichtingsbeleid.

4.7 Welke activiteiten hebben de gemeenten al ontplooid

Voor dit hoofdstuk is gekozen om geen concrete activiteiten te benoemen, maar aan te geven op welke manier de gemeenten werken aan het borgen van het principe van duurzaam inrichten binnen de gemeentelijke organisatie.

Uden:

- De gemeente heeft gebiedsgerichte kwaliteitsprofielen opgesteld met daarin referenties en ambities op verschillende thema's;

Veghel

- Bij toekomstige ontwikkelingen wordt het principe van duurzaam inrichten als randvoorwaarde gesteld;
- Er worden duurzaamheidseisen opgenomen in de uitvoeringsinstrumenten, waaronder het bestemmingsplan;
- Vakkennis op het gebied van duurzame ontwikkeling is geborgd.

De Gemeente Veghel heeft met haar Visie een goede stap gezet in de borging van duurzaam inrichten in gemeentelijke werkprocessen. Om een vooruitlopend ambitieniveau te halen, kan onderzocht worden op welke manieren die borging meer aandacht kan krijgen, zowel intern als bij externe partijen.

De Gemeente Uden heeft stappen gezet om een actief ambitieniveau te bereiken, maar kan daar nog meer invulling aan geven.

4.8 Welke activiteiten gaan de gemeenten ontplooien?

Beide gemeenten gaan nieuwe activiteiten ontplooien om een duurzame inrichting van hun gebied te realiseren en te borgen. Een belangrijke activiteit is de borging van het principe binnen de gemeentelijke werkprocessen, voor zover dat nu nog niet gedaan is.

Concrete, aan duurzaam inrichten gerelateerde activiteiten zullen worden benoemd in het uitvoeringsprogramma. Voor elke activiteit is het van belang de volgende vragen te beantwoorden:

- Is duurzame inrichting een expliciet benoemd aandachtspunt?
- Op welke manier wordt (redenerend vanuit de fysiek pijler) het verband gelegd met de pijlers sociaal en economie om daarmee een duurzame inrichting te realiseren?
- Welke instrumenten worden daarvoor gebruikt?
- Hoe zijn deze in (welke) gemeentelijke werkprocessen opgenomen?

5 DUURZAAM BOUWEN

5.1 Wat zijn de recente landelijke en provinciale ontwikkelingen?

In de beleidsbrief Duurzaam Bouwen (16 april 2002) wordt het rijksbeleid op dit gebied uiteengezet. De prioriteiten voor de komende jaren zijn:

- energiebesparing met als doel de CO₂-emissie door de bebouwde omgeving terug te dringen;
- verantwoord materiaalgebruik met als doel de condities voor milieu (waaronder biodiversiteit) te verbeteren;
- gezond binnenmilieu met als doel 'gezonde gebouwen'. Geluidsoverlast en stank zijn ook criteria die spelen bij deze prioriteit.

Het plan 'Meer met Minder', opgesteld door het Energietransitieplatform Gebouwde Omgeving, richt zich op de vermindering van energieverbruik in bestaande gebouwen. Het is een samenwerkingsverband tussen overheid, markt en gebouweigenaren.

Provincie Brabant heeft in haar bestuursakkoord voor 2007-2011 zes programma's geformuleerd, die gezamenlijk moeten leiden tot 'Vertrouwen in Brabant'. Eén van die programma's is: 'Schoon Brabant', waarin duurzaam bouwen benoemd wordt.

5.2 Wat betekent dat beleid voor gemeenten?

Wat betreft energiebesparing zijn de volgende doelstellingen geformuleerd:

- Het energieverbruik zal in nieuwe winkels, woningen en kantoren in 2015 met 50% gereduceerd zijn ten opzichte van het huidige verbruik⁶.
- Energieneutraal bouwen in 2020. De EPC voor woningbouw is nu 0,8. In 2011 wordt dat 0,6 en in 2015 wordt dat 0,4. De EPC voor utiliteitsbouw gaat ook omlaag, zodat nieuwe utiliteitsbouw in 2017 50% energie efficiënter is.

Deze doelstellingen sluiten aan bij de Europese richtlijn energieprestatie van gebouwen (4 januari 2003).

De ambitie in het plan 'Meer met Minder' is een reductie van CO₂-emissie te bereiken van 12Mton/jaar in 2020. Het Energietransitieplatform Gebouwde Omgeving heeft zich tot doel gesteld om binnen 25 jaar (2030) een energiereductie van 30% in de bebouwde omgeving te bewerkstelligen.

De provincie heeft in het programma 'Schoon Brabant' beschreven dat duurzaam bouwen nodig is om een gezonde en duurzame leefomgeving te realiseren. De provincie ziet haar rol als ondersteunend en stimulerend, niet zozeer als kaderstellend.

Het vertrekpunt voor gemeenten is het Bouwbesluit, met daarin alle bouwtechnische eisen. Hoewel gemeenten wettelijk geen extra maatregelen kunnen afdwingen, kunnen ze in de onderhandelingen verder gaan dan het Bouwbesluit. Bijvoorbeeld door de huidige EPC-norm scherper te stellen.

Ter ondersteuning van die onderhandelingen kan de gemeente het Convenant Duurzaam Bouwen ondertekenen. Dit is een convenant tussen gemeenten in Noordoost Brabant, woningcorporaties, projectontwikkelaars en RMB.

⁶ Zie 'Lente-akkoord' tussen VROM en de bouwsector

In het nieuwe convenant (per 1-1-2009) wordt het instrument GPR (Gemeentelijke Praktijk Richtlijn) gebruikt. Een ander convenant rondom duurzaam bouwen is het Aanpasbaar bouwen convenant. Hierin worden afspraken gemaakt over levensloopbestendige bouw.

5.3 **Waarop (wat) kunnen gemeenten sturen en welke instrumenten kunnen gemeenten daarvoor inzetten?**

Beleid: Duurzaam bouwen wordt benoemd in klimaatbeleid, maar zou ook in beleidsstukken rond bouwen opgenomen kunnen worden.

Subsidiegelden: Veghel heeft statiegeldregeling voor woningen met scherpere EPC (een woning is duurder, maar koper krijgt geld terug bij voldoen aan convenant DuBo).

Samenwerkingsverbanden: Het Convenant Duurzaam Bouwen wordt regionaal gecoördineerd door het RMB.

Kennisuitwisseling: De gemeenten die aangesloten zijn bij het convenant Duurzaam Bouwen stimuleren elkaar verdergaande maatregelen te nemen.

Gemeente Tilburg en W/E adviseurs hebben een Gemeentelijke Praktijk Richtlijn (GPR) ontwikkeld (eind 2008 komt een nieuwe versie). Met de GPR kunnen rapportcijfers gegeven worden voor 7 thema's rondom bouwen.

Het Instrumentenpalet van SenterNovem geeft handvatten tijdens de uitvoering van duurzaam bouwen. Op de website van SenterNovem staat ook een stappenplan voor belevingsvorming.

De website www.duurzaamgebouwd.nl is een expertblog voor en door experts. Het concept 'Cradle to cradle' is ook interessant in het kader van duurzaam bouwen⁷.

5.4 **Wat zijn de voor duurzaam bouwen relevante kenmerken van de gemeenten?**

Bepalende kenmerken voor bouwen in de gemeenten:

Uden:

- bestaat uit grote kern en twee kerkdorpen;
- de gemeente omvat meerdere industrieterreinen;
- in Uden Noord liggen plannen voor een ziekenhuis en nieuwbouw woningen;
- in Uden-Zuid wordt nieuwbouw gerealiseerd;
- er zijn beperkte mogelijkheden voor inbreiding.

Veghel:

- bestaat uit grote kern en zes kerkdorpen;
- sloop en herbouw van woningblokken staat op de planning;
- er wordt een nieuwbouwwijk 'Veghels Buiten' gerealiseerd;
- er zijn meerdere industrieterreinen aanwezig en er is uitbreiding gepland;
- het centrum van Veghel wordt geherstructureerd;
- er zijn verschillende mogelijkheden voor inbreiding.

5.5 **Wat doen gemeenten op gebied van duurzaam bouwen?**

Beide gemeenten hebben het convenant Duurzaam Bouwen ondertekend.

---

⁷ www.cradletocradle.nl

In het klimaatbeleid van de gemeente Veghel zijn ambities rondom duurzaam bouwen verwoord. Daarnaast heeft de gemeente een besluit genomen over energiebesparing bij nieuwbouw.

In de milieubeleidsverklaring van gemeente Uden is duurzaam bouwen door de eigen organisatie opgenomen. Ander relevant beleid voor dit thema, waar Uden mee bezig is, is de Nota openbare ruimte (nog niet vastgesteld) en het beleidsplan openbare verlichting (nog niet vastgesteld). Uden heeft het convenant Aanpasbaar bouwen ondertekend, met als doel dat mensen gedurende hun hele leven kunnen wonen waar ze zich prettig voelen. En Uden heeft in het klimaatbeleid ambities m.b.t. duurzaam bouwen verwoord.

5.6 Welke ambities stellen de gemeenten zich?

De gemeenten hebben het convenant Duurzaam Bouwen ondertekend, maar ze ondervinden in de praktijk dat het lastig is de afspraken in de bouw te borgen. Op het gebied van handhaving liggen kansen om naleving van het convenant in de praktijk te bevorderen. In de huidige situatie ligt die taak bij milieu, maar eigenlijk is de capaciteit en specifieke kennis over het bouwproces te beperkt om een integrale toetsing op duurzaam bouwen te kunnen uitvoeren. Een ander aandachtspunt is de rigiditeit in de wetgeving; het hangt van welwillendheid af of de doelstellingen daadwerkelijk meegenomen worden in projecten. Kennis over de inhoud van het convenant zou al in de beginfase aanwezig moeten zijn en toegepast worden. Dat kan bevorderd worden door de doelstellingen over te nemen in het bouwbeleid.

De gemeenten nemen de punten uit het convenant wel mee in de controles op de bouwplaats.

Wat betreft energiebesparing bij nieuwbouw heeft de gemeente Veghel de ambitie uitgesproken om vanaf 2009 een EPC van 0,68 en EPL van 7,2 aan te houden.

	Actief	Vooruitlopend	Innovatief
		+	++
(Verandering in) feitelijke situatie	Alle woning en utiliteitsbouw vindt plaats conform het convenant duurzaam bouwen	Alle woning en utiliteitsbouw vindt plaats conform het convenant duurzaam bouwen en de daarop aanvullend geformuleerde eisen	Alle woning en utiliteitsbouw vindt plaats conform het convenant duurzaam bouwen en de daarop aanvullend geformuleerde eisen en is geïntegreerd met duurzaam inrichten
(Verandering in) gemeentelijk handelen	De gemeente heeft kennis van instrumentarium ter ondersteuning van plannen besluitvorming over duurzaam bouwen De gemeente brengt in alle bouwprojecten waarbij	De gemeente heeft aanvullend beleid voor duurzaam bouwen geformuleerd door bijvoorbeeld gelijktijdige toepassing van meer onderdelen uit het basispakket te eisen	De gemeente heeft duurzaam bouwen en duurzaam inrichten geïntegreerd

⁸ Dit kan door opname / verwerking in structuurvisies, programma's van eisen, bestemmingsplannen, stedenbouwkundige plannen, gronduitgifte voorwaarden, project- / exploitatieovereenkomsten.

	<p>zij een rol heeft de DuBo-pakketonderdelen in conform het DuBo-convenant⁸</p> <p>Een functionaris is belast met een continue oriëntatie op dit instrumentarium.</p> <p>De gemeente heeft beleids- regels voor duurzaam inrichten vastgesteld.</p>	<p>De gemeente heeft de handhaving van DuBo in het bouwproces qua organisatie, expertise en capaciteit geregeld</p> <p>In 100% van de bouwprojecten in de gemeente houdt de gemeente toezicht op het bouwproces vanuit de optiek van duurzaam bouwen</p>	
--	---	--	--

5.7 Welke activiteiten hebben de gemeenten al ontplooid?

Uden:

- de gemeente gebruikt FSC hout (vanuit convenant DuBo);
- in koopcontracten bij grondverkoop vereist de gemeente dat voldaan wordt aan convenant Aangepast bouwen, Duurzaam Bouwen en politie keurmerk veilig wonen;
- bij bedrijventerrein wordt eerst gekeken naar de mogelijkheden voor inbreiding, dan voor hergebruik en pas als laatste optie voor uitbreiding. Bij de gronduitgifte eist de gemeente dat bedrijven aansluiten op infiltratie transport riool.

Veghel:

- Bij herbouw door woonbelang zijn A-label huur- en koopwoningen gepland.
- Bij de opzet van Veghels buiten wordt gestreefd naar 15-20% scherpere EPC, onder andere door het toepassen warmtepompen. Ook is de wens om het zonneterp concept toe te passen.
- Bij de nieuwbouw van het gemeentewerf worden een warmtepomp, grijs watercircuit en groen dak toegepast.
- Er vindt toetsing tijdens bouw plaats om te zien of aangevraagde systemen toegepast worden.
- Bij nieuwbouw van Het Ven wordt geen koper of zink toegepast en worden de woningen gebouwd volgens zonnekeur (EPC 0,75; gebruik FSC hout; voldoende infiltratie van water).

Beide gemeenten zijn *actief* bezig met duurzaam bouwen. Het is echter de vraag of het actieve ambitieniveau voldoende wordt gehaald, aangezien het moeilijk is om de taken te borgen.

5.8 Welke activiteiten gaan de gemeenten ontplooiën?

Uden:

- Het RMB gaat een nieuw convenant DuBo opstellen, waaraan Uden weer mee zal doen. Als het mogelijk is, worden in dat nieuwe convenant de herziene versie van de Gemeentelijke Praktijk Richtlijnen toegepast.
- De gemeente wil onderzoeken hoe de doelstellingen van Duurzaam Bouwen beter bereikt kunnen worden.
- Er komt een programma duurzame ontwikkeling en een prijsvraag over dit onderwerp.

Het ambitieniveau voor de toekomst wordt als *actief* beoordeeld.

Veghel:

- Het RMB gaat een nieuw convenant DuBo opstellen, waaraan Veghel weer mee zal doen. Als het mogelijk is, worden in dat nieuwe convenant de herziene versie van de Gemeentelijke Praktijk Richtlijnen toegepast.
- Duurzame inrichting toekomstige ontwikkeling 'Kempkens' en Veghels buiten.
- De gemeente zou graag striktere handhaving op duurzaam bouwen willen uitvoeren.
- De gemeente zou graag eerder in proces willen communiceren over duurzaam bouwen.

Veghel neemt stappen in de richting van het vooruitlopend ambitieniveau. Alhoewel er een sterke lobby is bij de marktpartijen, doet Veghel z'n best om aanvullende eisen te stellen.

Handhaving gebeurt al, maar er wordt gezocht naar een betere (juridische) onderbouwing. Mogelijke acties:

- opstellen van een (privaatrechtelijke) realisatieovereenkomst voor elk bouwproject. Hierin worden de maatregelen genoemd die getroffen worden om aan het dubo-convenant te voldoen. Eventueel met boetebeding. Hiermee heeft de gemeente een 'wapen' in handen bij de handhaving. Deze ovk moet gesloten worden bij gronduitgifte. Economie moet de trekker worden en is ook verantwoordelijk voor de naleving.
- (opnieuw) instellen van statiegeldregeling: bij grondaankoop betaalt de koper statiegeld, dat hij terug krijgt als hij duurzaam bouwt. Deze regeling is nu afgeschaft maar zou opnieuw moeten worden bekeken. Hierin samen optrekken met Uden.

6 DUURZAAM INKOPEN

6.1 Wat zijn de recente landelijke en provinciale ontwikkelingen?

De overheid heeft veel invloed op het milieu door eigen activiteiten en de invloed op anderen. Jaarlijks geven overheidsorganisaties ruim 40 miljard euro uit aan inkopen en aanbestedingen. Dit is een behoorlijk deel van de markt voor bijvoorbeeld kantoorartikelen, weg- en bouwwerkzaamheden, transportmiddelen en energie. De overheid wil het goede voorbeeld geven door duurzaam in te kopen. Hierdoor krijgt de markt voor duurzame producten een impuls.

VROM heeft het programma 'Duurzaam Inkopen' geïnitieerd om het inkoopbeleid van overheden te verduurzamen. De Rijksoverheid heeft als doel in 2010 voor 100 procent duurzaam in te kopen. Gemeenten willen dit voor 75 procent doen in 2010 en voor 100 procent in 2015. Provincies en waterschappen hebben minimaal 50 procent in 2010 als doel en zijn in gesprek over eventuele verhoging van dit percentage. Om deze ambities te realiseren is een campagne ontwikkeld die bestuurders en inkopers helpt met duurzaam inkopen aan de slag te gaan.

De eerste duurzame inkoopcriteria zijn in mei 2008 gepresenteerd door minister Cramer. Het gaat om de productgroepen Audiovisuele apparatuur, Reproductieapparatuur, Hardware, Drukwerk, Dienstauto's, Zware voertuigen, Mobiele voertuigen, Onderhoud transportmiddelen, Leerlingenvervoer, Gehandicaptenvervoer, Openbaar vervoer, Grondverwerving, Bouwrijp maken terrein, Grondwerken en Sanering/bodemreiniging. Bij aanvang van 2009 zullen de criteria van alle 80 productgroepen klaar zijn.

6.2 Wat betekent dat beleid voor gemeenten?

Gemeenten gaan steeds meer duurzaam inkopen. Het rijk en de provincie ondernemen verschillende acties om gemeenten te informeren over dit onderwerp. Dit maakt het gemakkelijker voor gemeenten om de doelstellingen te halen.

In mei 2008 is de campagne 'Duurzaam inkopen, gewoon doen!' van start gegaan. De campagne is geïnitieerd door koepelorganisaties VNG, IPO, UvW en het Rijk. Bij de inkoop van bijvoorbeeld openbaar vervoer, computers of drukwerk, wordt gelet op energie- en materiaalgebruik, maar ook op sociale aspecten als kinderarbeid. Er worden ruim 100 bijeenkomsten georganiseerd bij gemeenten, provincies, waterschappen en ministeries om hen hierover te informeren. In het najaar van 2008 meet VROM de voortgang bij de verschillende overheden. Deze zogeheten monitor geeft inzicht in de toepassing van de duurzaamheidscriteria bij aanbestedingen. De resultaten worden aan de Tweede Kamer gerapporteerd.

Reeds in 2006 vond de bijeenkomst 'Duurzaam inkopen en aanbesteden bij Brabantse gemeenten' plaats. Provincie en 15 Brabantse gemeenten hebben toen de 'Deelnameverklaring Duurzaam Inkopen' ondertekend, als startsein om aan de slag te gaan met duurzaam inkopen. In 2006 heeft de provincie ook een cursus 'Duurzaam Inkopen' aangeboden aan 90 inkopers van 46 Brabantse gemeenten.

6.3 Waarop (wat) kunnen gemeenten sturen en welke instrumenten kunnen gemeenten daarvoor inzetten?

Beleid: Duurzaam inkopen opnemen in de milieubeleidsverklaring. Als uitgangspunt kunnen de gemeenten hun prestaties op het gebied van duurzaam inkopen in kaart brengen met behulp van de Zelfscan van SenterNovem⁹. De resultaten hiervan kunnen gekoppeld worden aan de ambities, waaruit vervolgstappen op maat volgen. Ook bestaat er een stappenplan om gemakkelijk tot een Nota Duurzaam Inkopen te komen¹⁰

Samenwerkingsverbanden: Uden en Veghel zitten in een samenwerkingsverband met onder andere Oss en Boxtel, dat duurzaamheidseisen stelt in gunningcriteria. Samenwerking werkt stimulerend, doordat koplopers de volgers naar een hoger niveau trekken.

Kennisuitwisseling: SenterNovem is bezig criteria te ontwikkelen voor productgroepen om aan te geven wat duurzaam inkopen is. Hier kunnen de gemeenten gebruik van maken. De criteria moeten begin 2009 klaar zijn. Voor die tijd kunnen gemeenten op verschillende momenten meedenken over de criteria: in de voorbereidingsfase, tijdens stakeholderbijeenkomsten of bij schriftelijke consultatierondes. Aanmelden hiervoor gaat via de productgroep pagina's op de website van SenterNovem¹¹. Tevens kan relevante informatie voor de criteriaontwikkeling per productgroep gemaild worden naar duurzaaminkopen@senternovem.nl. Speciaal voor raadsleden organiseert SenterNovem verschillende inspiratiebijeenkomsten over duurzaam inkopen¹².

Gedragscodes en richtlijnen: Zowel milieumanagement- als MVO-tools kunnen bijdragen aan het inbedden en borgen van duurzaam inkopen in de organisatie. Voor milieumanagement zijn een menukaart en een benchmark ontwikkeld en voor MVO kunnen gemeenten een scan uitvoeren¹³.

6.4 Wat zijn de voor duurzaam inkopen relevante kenmerken van de gemeenten?

Beide gemeenten hebben vooral te maken met inkoop van:

- Kantoorartikelen;
- Energie;
- Bouwmaterialen;
- voedingsmiddelen (kantine, koffie, thee);
- groenvoorzieningen;
- vervoersmiddelen.

6.5 Wat doen gemeenten op het gebied van duurzaam inkopen?

Gemeente Uden besteedt in haar milieubeleidsverklaring aandacht aan duurzaam inkopen. Uden heeft het inkoop- en aanbestedingsbeleid in 2008 geactualiseerd. Gemeente Veghel heeft duurzaam inkopen in haar inkoopbeleid opgenomen. Beide gemeenten hebben de intentieverklaring duurzaam inkopen ondertekend, waardoor ze meedoen met landelijke monitoring.

⁹ Zie www.sn-duurzaaminkopen.nl/zelfscan

¹⁰ Zie www.senternovem.nl/duurzaaminkopen/instrumenten/index.asp

¹¹ www.senternovem.nl/duurzaaminkopen/criteriaontwikkeling

¹² Zie www.senternovem.nl/duurzaaminkopen/nieuws/2008/inspiratiebron_voor_raadsleden.asp

¹³ Zie www.senternovem.nl/duurzaaminkopen/instrumenten/index.asp

6.6 Welke ambities stellen de gemeenten zich?

Beide gemeenten sluiten met hun beleid aan op het programma duurzaam inkopen. De gemeente wil kijken welke mogelijkheden er liggen om verder te gaan dan de landelijke afspraken. Deelname aan de benchmark duurzaam inkopen (COS) en ondertekening van de intentieverklaring van SenterNovem dragen bij aan de uitvoering van de ambities.

Hoewel gemeente Veghel in haar beleid aangeeft duurzaam inkopen na te streven en innovatieve contractvormen te stimuleren, is geen geld beschikbaar voor de extra kosten die duurzaam inkopen met zich meebrengt. Dit bemoeilijkt de uitvoering van het beleid.

Veghel heeft ook meegewerkt aan de benchmark duurzaam inkopen.

Gemeente Veghel is in haar beleid vooruitlopend (duurzaamheid integreren in alle inkoophandelingen en innovatief inkopen waar mogelijk -nieuwe contractvormen-), maar in de praktijk zou een actieve ambitie wellicht beter passen.

Gemeente Uden wil vooruitlopen (deelnameverklaring duurzaam inkopen ondertekend).

	Actief	Vooruitlopend	Innovatief
		+	++
(Verandering in) feitelijke situatie	75% van de gemeentelijke aankopen past binnen de beleidsregels voor duurzaam inkopen.	100% van de gemeentelijke aankopen is verlopen via de daartoe vastgestelde procedures. 50 % van de gemeentelijke aankopen is duurzaam.	100% van de gemeentelijke aankopen is duurzaam.
(Verandering in) gemeentelijk handelen	De gemeente heeft kennis van de ontwikkeling en planning van de criteria voor duurzaam inkopen. Een functionaris is belast met een continue oriëntatie op deze ontwikkeling. De gemeente heeft beleidsregels voor duurzaam inkopen vastgesteld en de deelname verklaring duurzaam inkopen ondertekend.	De gemeente heeft duurzaam inkopen in relevante procedures vastgelegd en geborgd. De gemeente neemt continue de criteria over voor productgroepen wanneer deze gereed zijn. De gemeente draagt haar duurzaam inkopen beleid actief uit naar (potentiële) leveranciers.	De gemeente laat het criterium duurzaamheid doorslaggevend doorwegen bij de besluitvorming over aankoop. De gemeente evalueert en rapporteert over de resultaten van haar aankoopbeleid.

6.7 Welke activiteiten hebben de gemeenten al ontplooid?

Uden:

- Er worden eisen gesteld aan het wagenpark bij de aanbesteding voor huisvuilafvoer.
- Er is een AO-bepaling (administratieve organisatie) opgesteld, waarin is vastgelegd dat in de startnotitie van aanbestedingsdocumenten aandacht besteed moet worden aan duurzaamheids-eisen. Dit zorgt voor borging in het werkproces.
- Er worden duurzaamheids-eisen gesteld bij de aanbesteding voor printers en computers.
- De gemeente koopt 100% groene stroom in voor bijvoorbeeld de eigen organisatie, brandweer, gemeentewerf, openbare verlichting en gemalen.
- Als onderdeel van de Lokale Duurzaamheidsmeter (COS), doet de gemeente mee aan de benchmark duurzaam inkopen. De vragenlijst is ingevuld. Daarin staat op welke onderdelen Uden goed scoort en wat beter kan.
- Uden heeft nieuw inkoopbeleid geformuleerd.
- De schoonmaak en catering zijn ondergebracht bij arbeidsintegratiebureau, waardoor mensen met een grotere afstand tot de arbeidsmarkt toch aan het werk kunnen.
- Uden koopt koffie duurzaam in.

Veghel:

- Gebouwbeheer koopt indien mogelijk/wenselijk FSC hout in en let op de recyclebaarheid van materialen. Ze passen zoveel mogelijk 'groen' meubilair toe en zoeken bij onderhoud naar mogelijkheden voor duurzame vernieuwing.
- Binnen de organisatie is het aantal printers teruggebracht van 60 printers naar 4 printercorners. Het printen gaat 'on demand', dat scheelt papierverbruik.
- In het kader van bewustwording is berekend dat er 14 pallets papier onnodig zijn verbruikt.
- Bij de aanbesteding voor huisvuilafvoer weegt duurzaamheid voor meer dan 20% mee in de criteria.
- De schoonmaak en catering zijn ondergebracht bij arbeidsintegratiebureau, waardoor mensen met een grotere afstand tot de arbeidsmarkt toch aan het werk kunnen.
- Het 'publieksplein' is ingesteld om flexibel werken te bevorderen. Dat kost minder werkplekken.
- Koffie en thee worden ingekocht van fair trade.
- In het personeelsbeleid is opgenomen dat medewerkers geen reiskostenvergoeding krijgen. Dit om het gebruik van de fiets te stimuleren.

Veghel en Uden zijn momenteel *actief* bezig met duurzaam inkopen. Er zijn enthousiaste initiatieven, maar er is niet weer te geven hoeveel procent van de gemeentelijke aankopen duurzaam is. Dit is nodig voor het inschatten van het ambitieniveau.

6.8 Welke activiteiten gaan de gemeenten ontplooien?

Uden:

- Per aanbesteding gaat de gemeente bekijken hoe duurzaamheid ingevuld kan worden.
- Er komen criteria voor duurzaamheid per inkooppakket.
- Naar aanleiding van de benchmark Duurzaam Inkopen wordt dit beleid geëvalueerd.

- Uden wil thee voor eigen gebruik duurzaam in gaan kopen.

Veghel:

- De gemeente wil een open, transparant en flexibel kantoor, waarbij de bezettingsgraad omhoog gaat (dat is energie efficiënter). Er worden energiezuinige armaturen en lichtsensoren toegepast om het energieverbruik te verminderen.
- Alle aanbestedingen worden op duurzaamheid getoetst (daarvoor moeten alle aanbestedingen via inkoop verlopen).
- De gemeente zou graag alle niet relevante post die ze ontvangt stopzetten.
- De gemeente wil (landelijke en gemeentelijke) inkooprichtlijnen vastleggen en (vooral) communiceren naar de betrokken medewerkers.
- Ondertekenen intentieverklaring duurzaam inkopen.
- Idee: De gemeente ziet een kans om de bewustwording en het draagvlak te vergroten door een competitie op te zetten tussen afdelingen: wie is het meest duurzaam?
- Idee: Investeren in opwekking van duurzame energie, bijvoorbeeld windmolens (ergens in NL), samen met energiemaatschappij en andere partijen (gemeenten). Dit zet meer zoden aan de dijk dan inkoop reguliere 'groene' stroom.

In de toekomst zullen Uden en Veghel als *actief* te beoordelen zijn, al worden er wel degelijk inspanningen gedaan om vooruit te lopen. Om het vooruitlopende niveau daadwerkelijk te bereiken zullen bestuurlijke prioriteiten gesteld moeten worden.

7 BIODIVERSITEIT

7.1 Wat zijn de recente landelijke en provinciale ontwikkelingen?

De mens heeft de biodiversiteit ernstig aangetast door (over)consumptie, vervuiling, introductie van vreemde soorten, overexploitatie van natuurgebieden en natuurlijke hulpbronnen. Het gevolg is dat schone lucht, zuiver water, vruchtbare bodem en een stabiel klimaat niet langer vanzelfsprekend zijn. Om te voorkómen dat de biodiversiteit verder verloren gaat, zijn internationale afspraken gemaakt:

- VN-biodiversiteitsverdrag (Convention on Biological Diversity, Rio de Janeiro), 1992. Doel ervan is drieledig: behoud biodiversiteit, duurzaam gebruik natuurlijke hulpbronnen en eerlijke verdeling van opbrengsten van het gebruik van genetische bronnen.
- World Summit on Sustainable Development (Johannesburg), 2002. Doel ervan is om in 2010 te komen tot een belangrijke vermindering van verlies aan biodiversiteit.
- Besluit Europese Unie (Göteborg), 2001. Doel daarvan is om in 2010 het verlies aan biodiversiteit helemaal een halt toe te roepen.

In Nederland is in april 2008 het beleidsprogramma 'Biodiversiteit werkt: voor natuur, voor mensen, voor altijd' gepubliceerd. In dit programma staan de prioriteiten voor 2008-2011 om de aantasting van biodiversiteit aan te pakken en duurzaam gebruik van hulpbronnen te bevorderen. De doelstellingen sluiten aan bij de hierboven genoemde internationale afspraken.

Provincie Noord-Brabant heeft een Integrale Strategie Milieu 2006-2010 opgesteld. Daarin komt ook het behoud van biodiversiteit aan de orde. De strategie benoemt de uitgangspunten waaraan beleid getoetst dient te worden. Ook heeft de provincie een beleidsnota natuur en landschap in Noord-Brabant 2002-2012 gepubliceerd. Deze heeft als doel de biodiversiteit te behouden en uit te breiden. Deze strategie en de nota zijn richtinggevend voor het biodiversiteitsbeleid van de provincie.

7.2 Wat betekent dat beleid voor gemeenten?

De huidige (internationale) wet- en regelgeving op het gebied van milieu, water en ruimtelijke ordening¹⁴ is het minimale vertrekpunt voor beleid op het gebied van biodiversiteit. 'Biodiversiteit werkt: voor natuur, voor mensen, voor altijd' gaat verder. Het Kabinet wil provincies en gemeenten stimuleren om aan te sluiten bij de gestelde prioriteiten in het beleidsprogramma:

- verduurzamen handelsketens biodiversiteit;
- betalen en compenseren voor biodiversiteit en ecosysteemdiensten¹⁵;
- duurzaam gebruik ecosysteemdiensten in landgebruik en benutting van biodiversiteit in (agro)productieprocessen;
- creëren en behouden van ecologische netwerken;

¹⁴ Onder andere: Wet milieubeheer, nieuwe Wet op de ruimtelijke ordening, Natuurbeschermingswet, Boswet, Flora- en Faunawet, Wet bodembescherming, Wet op de Waterhuishouding, Kaderrichtlijn Water, Vogel- en Habitatrichtlijn, Natura 2000.

¹⁵ Ecosysteemdiensten zijn de voordelen (materieel en immaterieel) die mensen hebben van het functioneren van ecosystemen. Diensten omvatten onder meer de water- en voedselkringloop, het vormen en vasthouden van bodems, weerstand tegen invasieve soorten, bestuiving van planten, klimaatregulering en beheersen van plagen en vervuiling.

- behoud mariene biodiversiteit en duurzame visserij;
- samenwerken met bedrijfsleven, maatschappelijke organisaties, kennisinstellingen, burgers en overheden;
- zorgdragen voor kennis en onderzoek over biodiversiteit;
- vergroten maatschappelijk draagvlak door communicatie en educatie.

In het beleidsprogramma zijn per prioriteit doelstellingen geformuleerd voor de komende vier jaar, inclusief doorkijk naar de langere termijn. Wellicht is de gemeentelijke situatie geschikt om bij sommige prioriteiten verder te gaan dan de doelstelling uit het beleidsprogramma. Om gemeenten (en andere partijen) te ondersteunen bij de uitvoering, heeft VROM op 28 september 2005 de handreiking 'Biodiversiteit werkt' geopend. De handreiking is een website¹⁶, waarop gemeenten inspiratie en hulpmiddelen kunnen vinden om met biodiversiteit aan de slag te gaan. Gemeenten worden uitgedaagd om volwaardig biodiversiteitsbeleid op te stellen, gericht op behoud en duurzaam gebruik van alle vormen van biodiversiteit. Het 'stappenplan gebiedsgericht biodiversiteitsbeleid en actieplannen' kan als hulpmiddel dienen om het beleid vorm te geven.

De provinciale uitgangspunten, beschreven in de beleidsnota natuur en landschap, zijn:

- behoud, bescherming en ontwikkeling van biodiversiteit (met name de Ecologische Hoofdstructuur);
- duurzaam gebruik bodem, water en ruimte;
- mooi en prettig beleefbaar Brabant;
- vergroten maatschappelijk draagvlak voor natuur- en landschapsbeleid.

Daarnaast besteedt de provincie ook aandacht aan biodiversiteit in het waterhuishouding plan en het reconstructieplan ("natte natuurparels").

De gemeenten kunnen samenwerken met de provincie Noord-Brabant in het proces van beleidsontwikkeling en –uitvoering. Ze kunnen elkaar stimuleren in het behalen van de doelstellingen van het Rijk. Het MOLO-netwerk (Milieu Overleg Lokale Overheden) is daar geschikt voor.

Gemeenten kunnen zich committeren aan de Europese doelstelling om het verlies aan biodiversiteit in 2010 een halt toe te roepen. Dat hebben Veghel en Uden gedaan door het convenant 'Countdown 2010' te ondertekenen.

---

¹⁶ www.vrom.nl/biodiversiteitwerkt

Noord-Brabant was in Nederland in 2004 de eerste provincie die de Countdown 2010-verklaring (internationale campagne) ondertekende en heeft daarmee toegezegd zich in te zetten voor het herstel en behoud van de biodiversiteit. Concreet houdt dit vooral in dat de provincie partners zoekt binnen de provincie, die de samenwerking met elkaar aangaan en onder de naam 'MOLO Task Force Biodiversiteit en Countdown 2010' een actieplan opstellen om de terugval van de biodiversiteit tegen te gaan. Doel van de task force (zie werkplan "Groen van Waarde" 2008) is tweeledig:

- Waterschappen en gemeenten aan laten sluiten op Countdown 2010;
- Gemeenten en waterschappen actieve inbreng laten leveren op behoud en versterking van biodiversiteit in Noord-Brabant.

De uit te voeren acties die in het werkplan zijn benoemd, zijn een vertaling van internationaal- en landelijk beleid naar concrete provinciale en gemeentelijke acties die ingrijpen op de beleidsvelden van verschillende milieuthema's. Het is vrij aan de organisaties om aan de Countdown 2010 deel te nemen.

7.3 **Waarop (wat) kunnen gemeenten sturen en welke instrumenten kunnen gemeenten daarvoor inzetten?**

Beleid: Biodiversiteitsbeleid opstellen als koepel over klimaat- milieu-, energie- en ruimtelijke ordening beleid.

Subsidiegelden: Provincie Brabant en het Investeringsbudget Landelijk Gebied (ILG) hebben subsidies ter beschikking voor projecten op het gebied van biodiversiteit (ecologische verbindingzones, kleine landschapselementen, soortenbescherming, agrarisch natuur- en landschapsbeheer). Vanuit het ministerie van LNV is de subsidie 'Overlevingsplan Bos en Natuur' beschikbaar. Binnen de gemeenten is een lokaal natuur – en landschapsfonds aanwezig ('groen voor rood'), waarbij voor elke m² aan stedelijke ontwikkeling geld ter compensatie in het fonds gestort wordt.

Samenwerkingsverbanden: Het MOLO-netwerk wordt gebruikt om binnen de provincie samen te werken aan de doelstellingen van het convenant 'Countdown 2010'.

Kennisuitwisseling via pilotprojecten en onderzoek: De handreiking 'Biodiversiteit werkt' is mede opgezet om pilotprojecten te presenteren en op die manier kennisuitwisseling te bevorderen. De gebiedsgerichte aanpak in de Hoeksche Waard is een voorbeeld van een dergelijk pilotproject dat een plaats heeft gekregen in de handreiking.

Gedragscodes en richtlijnen: De gemeenten kunnen gedragscodes opstellen om natuurbeheer en de Flora- en Faunawet te integreren in ruimtelijke ontwikkelingen. Het ministerie van LNV beoordeelt de gedragscodes. Er zijn al verschillende gedragscodes beschikbaar, waaronder de gedragscode 'Bestendig beheer gemeentelijke groenvoorzieningen'¹⁷.

7.4 **Wat zijn de voor biodiversiteit relevante kenmerken van de gemeenten?**

Bepalende kenmerken voor biodiversiteit in de gemeenten Uden en Veghel:

Landschapsecologie

- Geomorfologische breukranden zorgen voor verschillen in hoogte binnen de gemeenten. Dat heeft gevolgen voor de waterhuishouding; sommige delen zijn

¹⁷ Voor meer gedragscodes, zie www.minlnv.nl

droog, sommige delen nat (door opkomend kwelwater). In Uden liggen wijstgronden, unieke natuur die is ontstaan bij de breukranden.

- De waterhuishouding in de natuur- en landbouwgebieden kenmerkt zich door de aanwezige beekdalen. In de loop der tijd zijn delen daarvan verdroogd en hebben de waterlopen hun oorspronkelijke vorm/loop verloren.

Netwerken van natuur

- In beide gemeenten bevinden zich natuurgebieden, die van elkaar gescheiden zijn door landbouwgebieden, bebouwing en infrastructuur:
- Wat betreft natte natuur zijn er de beekdalen Aa en de Leijgraaf.
- Veghel: het Hurkske, 't Geregt, Goore Bossen, Blankens Kerkhof, , Eerdse Bergen, De Roost en Aa broeken.
- Ecologische verbindingzones in Veghel: Leijgraaf, Duits Lijntje, Biezenloop, Hurkske Loop, Aa, de Beekgraaf.
- Uden: Maashorst, Stuifduinencomplex Bedaf, Spoorbaantracé, Peelrandbreuk, de Kleuter, Mellepark,.
- Ecologische verbindingzones in Uden: Leijgraaf, Staartjes Peelweg, Kanaal en Duits Lijntje.

Soorten

- In de gemeente Uden en Veghel komen bijzondere (en/of zeldzame) flora en fauna voor.
- Uit een inventarisatie van de gemeente Veghel blijkt dat in of nabij de gemeente 47 zeldzame plantensoorten, 5 zeldzame soorten amfibieën, 35 zeldzame/kwetsbare vogelsoorten, 3 zeldzame soorten libelachtigen en 13 andere zeldzame soorten waargenomen zijn.
- In Uden heeft ook een inventarisatie plaatsgevonden van de biodiversiteit rond poelen en vennen. Daaruit bleek dat er 7 soorten amfibieën en 22 soorten libellen voorkomen.

7.5 Wat doen gemeenten op het gebied van biodiversiteit?

Het landelijke en provinciale beleid, met name de prioriteit 'creëren en behouden van ecologische netwerken', is door de gemeenten Uden en Veghel meegenomen in de StuctuurvisiePlus Uden//Veghel. Deze visie bevat belangrijke uitgangspunten en doelstellingen die zich richten op het instandhouden en verbeteren van natuur en ecologie. Daarnaast hebben de gemeenten Uden, Veghel en Boekel een gezamenlijk landschapsbeleidsplan opgesteld.

Op lokaal niveau hebben beide gemeenten een groenbeheerplan en bosbeheerplan. Veghel heeft daarnaast een natuurbeleidsplan opgesteld (nog niet vastgesteld), met als doel behoud en versterking van natuurwaarden. Verder heeft deze gemeente het Inrichting Masterplan Ecologische Verbindingzones en het groene structuurplan vastgesteld. Door monitoring wordt de stand van zaken bijgehouden.

De gemeente Uden heeft een ecologisch groenplan (binnen bebouwde kom, nog niet vastgesteld) opgesteld en is bezig met het integraal natuurgebiedsplan Maashorst. De

wijstgronden zijn in het beleid aangewezen als aandachtsgebieden voor biodiversiteit. De doelstellingen van het biodiversiteitsbeleid hebben tot deze twee benoemingen geleid. De gemeente Uden onderkent het belang van groenvoorzieningen voor het welzijn en welbevinden van mensen. Jarenlang consistent beleid heeft ertoe geleid dat deskundigen die groenvoorzieningen in steden hebben beoordeeld, Uden hebben verkozen tot 'Groenste stad van Nederland' in 2007 en 'Groenste stad van Europa' in 2008.

Veghel is als gemeente aangesloten bij het biodiversiteitsvraagstuk in de Duurzame Driehoek¹⁸. In dit kader levert de gemeente een bijdrage aan concrete acties. Ook heeft Veghel zich gecommitteerd aan het Countdown 2010, net als Uden.

Dit betekent dat de gemeenten in de periode tussen 2008 en 2010 een bijdrage leveren aan de realisatie van de activiteiten uit het werkplan "Groen van Waarde" en deelneemt aan activiteiten uit het plan van aanpak 'Gemeente adopteren soorten' (Grontmij 18 januari 2008).

7.6 Welke ambities stellen de gemeenten zich?

De gemeenten Uden en Veghel sluiten met hun beleid aan op de doelstelling om de biodiversiteit te behouden en waar mogelijk te verbeteren. Wat betreft de gestelde prioriteiten geeft het huidige gemeentelijke beleid voornamelijk uitvoering aan 'creëren en behouden van ecologische netwerken'. Ook de prioriteiten rond samenwerking, kennis en onderzoek en vergroten maatschappelijk draagvlak krijgen vorm in het beleid. De prioriteit 'behoud mariene biodiversiteit en duurzame visserij' is minder relevant voor deze gemeenten. Wat betreft de overige prioriteiten hebben de gemeenten nog mogelijkheden om er meer invulling aan te geven, al komen die prioriteiten voornamelijk terug bij thema's als duurzaam inkopen en duurzaam bouwen.

Uit het beleid van beide gemeenten komt naar voren dat de ambitie vooruitlopend is.

	Actief	Vooruitlopend	Innovatief
		+	++
(Verandering in) Fysieke situatie	Gebieden (landelijk en stedelijk) met de juiste kwaliteit van de leefomstandigheden voor biodiversiteit.	Gebieden (landelijk en stedelijk) welke onderling verbonden zijn en daardoor goede leefomstandigheden bieden die voor de kenmerkende biodiversiteit zeer gunstig zijn.	Gebieden (landelijk en stedelijk) welke onderling beter verbonden zijn met uitstekende leefomstandigheden voor biodiversiteit en kansen voor herintroductie en uitbreiding van doelsoorten.
(Verandering in) gemeentelijk handelen	Gemeentelijk beheer is gericht op optimalisatie van leefomstandigheden voor dieren welke kenmerkend zijn in een bepaald gebied.	Gemeente werkt aan uitbreiding van biotopen en de onderlinge verbinding ervan om leefomstandigheden voor dieren en planten die kunnen worden verwacht te optimaliseren.	Gemeente werkt aan herintroductie van van nature kenmerkende doelsoorten Gemeente bevordert leefomstandigheden voor

¹⁸ Zie www.duurzamedriehoek.nl

			van nature kenmerkende doelsoorten of het nieuw introduceren van doelsoorten
--	--	--	---

7.7 Welke activiteiten hebben de gemeenten al ontplooid?

Uden:

- In Uden worden in de Maashorst activiteiten uitgevoerd met als doel het instandhouden van de leefomstandigheden van de das.
- Zowel Uden als Veghel zijn bezig met de revitalisering van het spoorbaantracé Boxtel – Veghel/Uden.
- uitvoering van een Ceres-project om met een netwerk van routes de cultuurhistorie en aardkundige natuurbouw te laten zien (bijvoorbeeld de zichtbaarheid van de wijstgronden vergroten).
- De 'Maashorstboeren' geven voorlichting aan recreanten over de leefomgeving op het platteland.
- Het natuurcentrum Slabroek is opgezet voor de educatie van scholieren over de natuur.
- De gemeente is samen met Veghel, Boekel en waterschap Aa en Maas bezig met het masterplan Leijgraaf. In dit plan wordt ca. zes hectare EVZ gerealiseerd.
- De gemeente ontwikkelt 11 hectare mantelzoom vegetatie waar nu nog bos is.
- De gemeente realiseert een visvijver in combinatie met natte natuurbouw.
- De gemeente is bezig met de aanleg van een vleermuiskelder.
- De gemeente is bezig met de realisatie van huisvesting voor bijen.

Veghel:

- Zowel Uden als Veghel zijn bezig met de revitalisering van het spoorbaantracé Boxtel – Veghel/Uden.
- De gemeente is bezig met de uitvoering van het Masterplan Ecologische Verbindingszones.
- De gemeente werkt samen met Schijndel, St. Oedenrode en de waterschappen aan het intergemeentelijk masterplan Vlagheide. In het kader van dit masterplan lopen diverse projecten die gericht zijn op uitbreiding, verbinding en ontwikkeling van natuurgebieden.
- De gemeente is samen met Uden, Boekel en waterschap Aa en Maas bezig met het masterplan Leijgraaf. In dit plan wordt ca. zes hectare EVZ gerealiseerd.
- De gemeente werkt samen met waterschap Aa en Maas aan het masterplan de Aa.
- De gemeente werkt aan het realiseren van natuurbouw bij het Hurkske en Aa-broeken.

Beide gemeenten zijn bezig met de uitbreiding van onderlinge verbindingen tussen biotopen. De ambitie om *vooruitlopend* te zijn komt dan ook overeen met de uitgevoerde activiteiten. De gemeente Uden heeft ook enkele activiteiten uitgevoerd die innovatief genoemd kunnen worden.

7.8 Welke activiteiten gaan de gemeenten ontplooien?

Uden:

- De gemeente gaat recreatiemogelijkheden zonereren, om zo de biodiversiteit te bevorderen zonder de beleving van de leefomgeving te veel aan te tasten.
- De gemeente wil kennis over biodiversiteit vergroten door voorlichting te geven over lopende projecten met behulp van informatiepanelen.
- Ook wil de gemeente kennis vanuit onderzoek vertalen naar en toepassen in de praktijk.

- De gemeente wil een “Soortbeschermingsplan” opstellen en de doorwerking daarvan vertalen naar aangrenzende beleidsvelden.
- De gemeente wil indien wenselijk het bosbeheer aanpassen op de verbetering van de leefomstandigheden van specifieke doelsoorten.
- De gemeente gaat aan de slag met verbetering van de waterkwaliteit en het watersysteem om de biodiversiteit te bevorderen.
- De gemeente gaat de reconstructieplannen Peel en Maasvallei uitvoeren. Dit heeft positieve gevolgen op de biodiversiteit in de landbouw.

Veghel:

- De gemeente wil een “Soortbeschermingsplan” opstellen en de doorwerking daarvan vertalen naar aangrenzende beleidsvelden.
- De gemeente wil indien wenselijk het bosbeheer aanpassen op de verbetering van de leefomstandigheden van specifieke doelsoorten.
- De gemeente gaat aan de slag met verbetering van de waterkwaliteit en het watersysteem om de biodiversiteit te bevorderen.
- De gemeente gaat het Natuurbeleidsplan uitvoeren. De pijlers daarvan zijn de versterking van landschapsecologische relaties, ecologische netwerken en soorten. Daarnaast wordt ook aandacht besteed aan communicatie en educatie.

Deze activiteiten geven blijk van de ambitie om *voortuitlopend* te blijven.

8 MAATSCHAPPELIJK VERANTWOORD OndernEMEN (MVO)

8.1 Wat zijn de recente landelijke en provinciale ontwikkelingen?

Bedrijven zijn als eerste verantwoordelijk voor MVO. Het advies van de Sociaal Economisch Raad "De winst van waarden" (december 2000) aan de regering beschrijft dat de verantwoordelijkheid en het initiatief voor het vormgeven van MVO uitdrukkelijk ligt bij de individuele onderneming. Ondernemingen dienen zelf strategische keuzes te maken. De overheid speelt echter een belangrijke rol als facilitator en stimulator. De overheid stelt de kaders en stimuleert ontwikkelingen en investeringen die een bijdrage leveren aan duurzaamheid, participatie en sociale samenhang. In hoofdstuk zes zijn reeds de doelstellingen van de overheid weergegeven voor wat betreft duurzaam inkopen. Overheden willen dus ook zelf maatschappelijk verantwoord ondernemen en vervullen daarmee een voorbeeldfunctie. Vanuit hun duurzaam inkoopbeleid worden criteria opgesteld waaraan bedrijven moeten voldoen indien zij producten of diensten willen verkopen aan de overheid.

Ook de provincie Noord-Brabant stimuleert MVO. Het volgende is vastgelegd in het Bestuursakkoord 2003-2007 van de Provinciale Staten:

"Ook in de communicatie van de provincie staat een continu streven naar een duurzame en innovatieve samenleving centraal. De partners uit de Strategische Agenda en de diverse door (onder andere) de provincie gesubsidieerde (steunfunctie)instellingen dragen daar aan bij. Dat betekent ook dat in de komende tijd de samenwerkingsrelaties met deze instituten en organisaties geijkt gaan worden op deze aspecten. De opdracht waar de provincie in dit kader de komende jaren voor staat is een impuls te geven aan maatschappelijk verantwoord ondernemen, dat steeds meer aandacht krijgt in Europees en mondiaal kader en deze impuls te plaatsen in relatie tot het versterken van het internationale ondernemingsklimaat van Brabant."

Tevens zijn strategische uitgangspunten gebundeld in de 'Integrale Strategie Milieu 2006-2010' (ISM).

8.2 Wat betekent dat beleid voor gemeenten?

Overheidsinstellingen kunnen een belangrijke rol spelen bij het stimuleren van duurzaam ondernemen bij bedrijven. VROM heeft het programma 'Duurzame bedrijfsvoering overheden' (DBO) ontwikkeld dat overheden ondersteunt bij het bevorderen van MVO bij bedrijven. Hiervoor is een themawerkgroep samengesteld waarin het kenniscentrum MVO Nederland samen met SenterNovem en diverse provinciale en lokale overheden zijn vertegenwoordigd. Het programma besteedt aandacht aan de volgende onderwerpen:

- duurzaam inkopen (hoofdstuk zes);
- energie en mobiliteit: energiebesparing door overheidsorganisaties en mobiliteit van eigen medewerkers staat centraal;
- doorlichten overheidsorganisatie op MVO-aspecten met bijvoorbeeld MVO-scans;
- stimuleren MVO bij bedrijven;
- monitoren door in 2006, 2008 en 2010 aan de Tweede Kamer te rapporteren welke vooruitgang is geboekt.

De provincie heeft reeds diverse activiteiten ondernomen op het gebied van MVO:

- Het aanstellen van een Duurzaamheidsraad en een Innovatieraad, bestaande uit Brabantse ondernemingen en organisaties.
- Het uitvoeren van het 'Preventie Uitvoeringsprogramma' om in samenwerking met vele bedrijven, overheden, belangenorganisaties en adviesbureaus met name afval en emissies te voorkomen.
- Het optimaal verlenen van vergunningen aan circa 800 bedrijven, waarbij de contacten met bedrijven gebruikt worden om MVO onder de aandacht te brengen.
- Het uitvoeren van projecten op het gebied van arbeidsmarkt en welzijn in relatie tot MVO.
- Het uitvoeren van MVO in de eigen organisatie door onder andere een milieumanagementsysteem, ecologische catering en duurzaam inkopen.
- Het faciliteren van een platform voor Noord-Brabantse bedrijven. De provincie brengt hiervoor bij een aantal gemeenten in kaart in hoeverre het bedrijfsleven aan MVO doet. Veghel en Uden doen hier ook aan mee.

De provincie analyseert momenteel welke problemen er liggen en welke kansen er zijn om met MVO een bijdrage te leveren aan de oplossing daarvan. Hierbij is expliciet aandacht voor de rol van de provincie. Hiervoor wordt een portfolio- en doelgroepenanalyse uitgevoerd. De behoeften, ontwikkelingen en verwachtingen van het Brabantse bedrijfsleven staan daarbij centraal. De uitkomsten worden gebruikt om een ambitieuze provinciale visie op te stellen. Sleutelbegrippen die daarin verbonden worden zijn duurzaamheid, innovatie en sociaal cultureel. De visie wordt gebruikt om samen met het bedrijfsleven een actieplan op te stellen.

De Integrale Strategie Milieu heeft de volgende uitgangspunten:

- streven naar een hoog niveau van bescherming, rekening houdend met individuele situaties in verschillende regio's;
- voordat een nieuw product op de markt gebracht wordt, of een activiteit start, inschatten welke risico's dit impliceert voor mens en leefmilieu;
- handelen gericht op het voorkomen van milieuproblemen;
- milieuaantastingen bij voorkeur aan de bron bestrijden;
- vervuiler betaalt;
- eco-efficiënt werken, ofwel, meer produceren met minder grondstoffen, hulpstoffen en energie;
- zorgvuldig omgaan met geërfde voorraden, het erfgoed;
- deregulering doorvoeren, zodat er minder regels komen voor burgers en bedrijven.

8.3 **Waarop (wat) kunnen gemeenten sturen en welke instrumenten kunnen gemeenten daarvoor inzetten?**

Om te bepalen hoe de gemeente bedrijven wil stimuleren tot MVO kan de mini special van MVO Nederland voor lokale overheden gebruikt worden¹⁹.

Beleid: Als basis van beleid kan de duurzame groeitest van MKB-Nederland gebruikt worden²⁰. Hiermee kan getest worden in hoeverre men al duurzaam onderneemt.

---

¹⁹ Zie www.senternovem.nl/mmfiles/Special_lokale_overheden_-_webversie_tcm24-239523.pdf

²⁰ Zie www.mvo.mkb.nl/Duurzame_Groei_Test

Subsidiegelden: De provincie ondersteunt diverse MVO-initiatieven zowel financieel als met kennis middels de subsidieregeling 'Naar een Duurzaam Brabant'. Niet alleen bedrijfsleven, maar ook onderwijsinstellingen zijn betrokken bij deze initiatieven.

Samenwerkingsverbanden: Gemeenten kunnen het gebruik van de 'MVO-BlikOpener' van de CSR Academy door bedrijven stimuleren. De provincie Noord-Brabant heeft dit reeds gedaan in 2007. Ondernemers wonen vijf bijeenkomsten bij waarin kansen en aanknopingspunten voor maatschappelijk verantwoord ondernemen binnen het bedrijf worden uitgewerkt.

Kennisuitwisseling: Speciaal voor het MKB is een kenniscentrum ingericht voor Duurzaam Ondernemen²¹. Het COS heeft een Lokale Duurzaamheidsmeter ontwikkeld, waarmee gemeenten kunnen beoordelen hoe ze het doen op het gebied van duurzaamheid.

Gedragscodes en richtlijnen: Er zijn diverse instrumenten te gebruiken voor MVO, bijvoorbeeld de 'Toolkit Productgerichte Milieuzorg' en de 'Sustainability Scorecard'.²² Ook zijn er diverse keurmerken en richtlijnen waar men gebruik van kan maken, onder andere ISO, het Europees Ecolabel en de Milieubarometer²³.

8.4 Wat zijn de voor MVO relevante kenmerken van de gemeenten?

Naast de gemeentelijke organisaties zelf, is nog een aantal kenmerken aan te wijzen die betrekking hebben op dit thema:

- Beide gemeenten oefenen aantrekkingskracht uit op het bedrijfsleven, door de gunstige ligging bij A50.
- Grote, actieve bedrijven zijn aangesloten bij ondernemersverenigingen (de gemeenten zijn ook actief betrokken). Ook werken de gemeenten intensief samen met de parkmanagementorganisaties (waarbij ook alle leden van de ondernemersverenigingen zijn betrokken):
Uden > Stichting Beheer Bedrijven Uden
Veghel > Stichting Vitaal Bedrijvig Veghel

8.5 Wat doen gemeenten op het gebied van MVO?

Gemeente Uden heeft een milieubeleidsverklaring en een milieuzorgsysteem, waarin MVO aandacht krijgt. Ook doet de gemeente mee aan de Lokale Duurzaamheidsmeter van het COS.

De gemeente Veghel heeft in haar bestuursakkoord 2006-2010 uitgesproken dat ze in het kader van Bedrijfsinterne Milieuzorg aandacht geven aan milieuaspecten. Aandacht voor MVO komt niet uit het bestuursakkoord naar voren, het gaat vooral om aandacht voor vermindering van de milieubelasting van de interne bedrijfsprocessen. De gemeente heeft zeker wel aandacht voor MVO. Zo werkt de gemeente mee aan de Lokale Duurzaamheidsmeter van het COS en is onlangs samen met de Rabobank Veghel-Erp en de Stichting vitaal Bedrijvig Veghel een symposium over Maatschappelijk Verantwoord Ondernemen georganiseerd. Richting ondernemers faciliteert de gemeente in het kader van Maatschappelijk Verantwoord Ondernemen.

²¹ Zie www.duurzaammb.nl

²² Zie www.mvonderland.nl/aandeslagmetmvo

²³ Zie www.mvonderland.nl/aandeslagmetmvo

8.6 Welke ambities stellen de gemeenten zich?

Wat betreft maatschappelijk verantwoord ondernemen krijgt het thema duurzaam inkopen en milieuzorg vooralsnog de meeste aandacht. Door mee te werken aan de Lokale Duurzaamheidsmeter laten de gemeenten zien dat ze het onderwerp wel serieus nemen. Toch liggen er nog mogelijkheden om dit thema binnen de gemeentelijke organisatie verder te internaliseren.

	Actief	Vooruitlopend	Innovatief
		+	++
(Verandering in) Fysieke situatie	50% van de bedrijven waarvoor de gemeente Wm-bevoegd gezag is hebben weet van het MVO-gedachtengoed. 25% van de bedrijven waarvoor de gemeente Wm-bevoegd gezag is zijn actief bezig met MVO.	Alle bedrijven waarvoor de gemeente Wm-bevoegd gezag is hebben weet van het MVO-gedachtengoed. 50% van de bedrijven waarvoor de gemeente Wm-bevoegd gezag is zijn actief bezig met MVO.	75% van de bedrijven waarvoor de gemeente Wm-bevoegd gezag is zijn actief bezig met MVO.
(Verandering in) gemeentelijk handelen	De gemeente heeft kennis van de inhoud van maatschappelijk verantwoord ondernemen. Een functionaris is belast met een continue oriëntatie op ontwikkelingen rond MVO. De gemeente ondersteunt initiatieven uit het bedrijfsleven om MVO bij bedrijven te bevorderen.	De gemeente heeft aspecten van MVO die voor de eigen organisatie relevant zijn ingevoerd. De gemeente initieert en ondersteunt initiatieven uit het bedrijfsleven om MVO bij bedrijven te bevorderen.	De gemeente draagt het MVO-gedachtengoed proactief uit in Wm-vergunningstrajecten. De gemeente evalueert en rapporteert over de verspreiding van MVO binnen de bedrijven waarvoor de gemeente Wm-bevoegd gezag is.

8.7 Welke activiteiten hebben de gemeenten al ontplooid?

Uden:

- De gemeente heeft een intern milieuzorgsysteem opgesteld, met als doel de gemeentelijke processen zo duurzaam mogelijk in te richten.
- De gemeente draagt een voorbeeldfunctie uit voor burgers en bedrijven.
- De gemeente heeft de vragenlijst van de Lokale Duurzaamheidsmeter ingevuld.

Veghel:

- De gemeente heeft aandacht voor de vermindering van milieubelasting van interne bedrijfsprocessen.
- De gemeente heeft de vragenlijst van de Lokale Duurzaamheidsmeter ingevuld.
- Organisatie van MVO symposium in samenwerking met SVBV en Rabobank.

De activiteiten van Veghel en Uden zijn op dit moment onvoldoende op het gebied van MVO om er een label 'actief' aan te hangen. De resultaten uit de Lokale

Duurzaamheidsmeter bieden aanknopingspunten voor mogelijke activiteiten ter invulling van de ambitie.

8.8 Welke activiteiten gaan de gemeenten ontplooiën?

Uden:

- De gemeente wil binnen SBBU stimuleren dat meer groene stroom ingekocht wordt;
- Verder inzetten op het gezamenlijk afvoeren van het afval van de SBBU;
- Verder inzetten op het gezamenlijk organiseren van de ICT van de SBBU (aanleg glasvezelnetwerk);
- De gemeente wil het parkmanagement stimuleren;
- Er komt een project energiezorg bij bedrijven;
- Er komt een strategie voor industrieterreinen;
- Idee: Het Intergemeentelijk bureau Economie wil het 'Osse model' toepassen bij uitgifte grond: intensief ruimtegebruik.

Veghel:

- De gemeente zou binnen SVBV kunnen stimuleren dat groene stroom ingekocht wordt.
- De gemeente zou voorschriften op kunnen nemen over duurzaamheidsisen in het regionaal uitgifteprotocol grond.
- De gemeente zou haar voorbeeldfunctie meer invulling kunnen geven.
- De gemeente wil meer aandacht besteden aan duurzaam bouwen bij bedrijven /gronduitgifte (realisatieovereenkomst, statiegeld, zie H5)
- Idee: De Stichting Vitaal Bedrijvig Veghel (SVBV) (dit is een koepel van alle bedrijvenverenigingen) heeft een aantal werkgroepen, waaronder een over milieu/ duurzaamheid. De gemeente zou hierin kunnen participeren om zo allerlei activiteiten te kunnen ontplooiën en draagvlak te krijgen. De Aangewezen persoon hiervoor is de coördinator klimaat/duurzaam bouwen. Het aanbieden van energiescans zou een voorbeeldproject kunnen zijn dat hier kan worden opgepakt.
- Idee: Het Intergemeentelijk bureau Economie wil het 'Osse model' toepassen bij uitgifte grond: intensief ruimtegebruik.

MVO zal een duidelijkere plaats binnen beide organisaties moeten krijgen om de gemeenten actief te kunnen noemen. De activiteiten moeten een concrete plek krijgen in het uitvoeringsprogramma en leiden tot een verbetering in de score op de Lokale Duurzaamheidsmeter.

9 GEMEENTELIJKE POSITIE EN AMBITIE

9.1 De posities van beide gemeenten

In de beschrijvingen van de diverse thema's komt al het beeld naar voren van de activiteiten die de beide gemeenten op het vlak van duurzaamheid hebben verricht. In dit hoofdstuk wordt bewust stil gestaan bij de posities die beide gemeenten innemen als het gaat om duurzaamheid. Dit gebeurt door de resultaten op de schalen voor de diverse thema's in tabelvorm samen te vatten.

De volgende tabel vat de posities van beide gemeenten samen. Of het komt door de onderlinge nabijheid of door de samenwerking en kennisuitwisseling tussen beide gemeenten, feit is dat beide gemeenten een identieke positie ten aanzien van duurzaamheid hebben.

Tabel 9.1: Duurzaamheids positie gemeente Uden en gemeente Veghel

	Actief	Vooruitlopend	Innovatief
Energie	■		
Duurzaam inrichten	■		
Duurzaam bouwen	■		
Duurzaam inkopen	■		
Biodiversiteit		■	
MVO			

De tabel wijst uit dat de gemeenten veelal een actief niveau hebben. Op het vlak van biodiversiteit kunnen beide gemeenten zich vooruitlopend noemen, op het vlak van maatschappelijk verantwoord ondernemen (MVO) zijn nog stappen te zetten om op actief niveau te komen.

Opgemerkt moet worden dat de resultaten per kolom zijn gevisualiseerd. Daardoor wordt de werkelijkheid ietwat versimpeld. In beide gemeenten zijn her en der activiteiten of situaties aangetroffen die behoren bij een hoger niveau dan uiteindelijk per thema is weergegeven. Daarmee is de stap naar een hoger niveau al min of meer voorbereid.

9.2 De ambities van de gemeenten

De ambities ten aanzien van de verschillende duurzaamheidsthema's zijn weergegeven in onderstaande tabel.

Tabel 9.2: Duurzaamheidsambitie gemeente Uden en gemeente Veghel

	Actief	Vooruitlopend	Innovatief
Energie			
Duurzaam inrichten			
Duurzaam bouwen			
Duurzaam inkopen			
Biodiversiteit			
MVO			

Voor het thema energie willen beide gemeenten een stap zetten naar het vooruitlopende niveau. De overwegingen daarbij zijn:

- Het verminderen van de CO₂-uitstoot als bijdrage aan het beperken van de klimaatverandering;
- De mogelijkheid van kostenbesparing in het algemeen;
- De mogelijkheid om via een sociaal georiënteerd energiebesparingsbeleid (people) de vaste lasten van onder meer lagere inkomensgroepen te verminderen.

De gemeenten Veghel en Uden scharen zich met hun ambities achter het rijksbeleid. Zij onderkennen de urgentie van de klimaatverandering en willen zich inzetten om deze te beperken.

Ook ten aanzien van duurzaam inrichten willen de gemeenten het vooruitlopende niveau bereiken. De reden hiervoor is dat keuzen rond ruimtelijke inrichting, of het nu op gebieds- of op locatieniveau is, nog lange tijd in de toekomst merkbaar en bepalend zijn. Door vooruitlopend aan de slag te gaan met dit thema kunnen de vruchten van een duurzame inrichting voor lange tijd geplukt worden en is de absolute bijdrage aan duurzaamheid groot.

Voor het thema duurzaam bouwen willen de gemeenten hun huidige positie handhaven. Dit betekent dat men in lijn met het rijksbeleid stappen zet en geleidelijk aan verder werkt om duurzaam bouwen op een hoger plan te brengen maar niet kiest voor extra inspanningen. Dit past geheel in de lijn van het convenant duurzaam bouwen dat beide gemeenten hebben ondertekend.

Voor het thema duurzaam inkopen hebben de gemeenten een vergelijkbare ambitie. Het volgen van het rijksbeleid en deelnemen aan de diverse initiatieven die het rijk ontplooit, levert een geleidelijke verbetering van duurzaam inkopen op. Met dit beleid wordt gericht gewerkt aan het ontwikkelen van ideeën en informatie op basis waarvan de prestaties van gemeenten en andere overheden op het vlak van duurzaam inkopen

kunnen worden verbeterd. Een verdergaande inspanning, door eerder zelf dit ontwikkelingswerk ter hand te nemen, hebben de beide gemeenten niet voor ogen.

Op het thema biodiversiteit scoren de beide gemeenten op dit moment het best. Ze willen dit niveau van vooruitlopend vasthouden. Via een verdere duurzame inrichting van de ruimte kan het leefgebied van soorten verder worden versterkt. Het actief werken aan de herintroductie van diersoorten op gemeentelijk niveau is een brug te ver.

Het thema MVO, waarop Veghel en Uden wat achter blijven, willen de gemeenten meer op de kaart zetten: op naar het actieve niveau! Hier is door een relatief beperkte inspanning veel winst te behalen.

9.3 Stappen naar een hoger niveau

Om een beeld te krijgen van acties die de gemeenten kunnen ondernemen om per thema op een hoger plan te komen worden hier per te verbeteren thema typerende stappen beschreven (niet uitputtend).

Energie

Typerende stappen op het vlak van het thema energie zijn:

- Een verscherping van de EPC bij nieuwbouwwoningen (zoals Veghel al in gang heeft gezet);
- Ondersteuning van bedrijven, op bedrijventerreinen gericht op een verdergaande energiebesparing;
- Idem gericht op de opwekking van duurzame energie;
- De verschuiving van de opwekking van energie binnen de gemeentegrenzen richting duurzame opwekking (windmolens, zonnepanelen, ...);
- Verdergaande energiebesparing van de gemeentelijke gebouwen;
- Besparing op het gebruik van mobiele brandstoffen door de operationele activiteiten van gemeenten tegen het licht te houden.

Duurzaam inrichten

Typerende stappen op het vlak van het thema duurzaam inrichten zijn:

- In ruimtelijke inrichtingsprojecten besteedt de gemeente structureel en expliciet aandacht aan duurzaamheidsaspecten. Daartoe worden:
  - § In werkprocessen expliciete momenten benoemd waarop bij duurzaamheidskeuzes stil wordt gestaan;
  - § Betreft de gemeente systematisch up to date kennis in deze werkprocessen;
  - § Wordt deze kennis bewust en stelselmatig verzameld door daartoe aangewezen functionarissen;
  - § Wordt met een integrale blik de duurzaamheidsmogelijkheden van gebied- of locatieontwikkelingen bekeken en wordt gezocht naar innovatieve combinaties van functies die nieuwe duurzaamheidsperspectieven bieden zoals:
    - Locaties van functies in relatie tot openbaar vervoer;
    - Gebouwen in relatie tot collectieve vormen van energievoorziening;
    - Functiecombinaties;
    - Duurzaamheid in bestemmingsplan;
    - Etcetera.

Maatschappelijk verantwoord ondernemen

Typerende stappen op het vlak van het thema MVO zijn:

- Het opzetten van een gemeentelijke communicatie naar bedrijven gericht op het verbreiden van het MVO-gedachtengoed;
- Het opzetten van demonstratieprojecten met bedrijven voor een of meer voor MVO specifieke onderdelen;
- Het ondersteunen van bedrijfsactiviteiten op het vlak van MVO.

Alle genoemde typen van projecten zijn bewust op een tamelijk abstract niveau geformuleerd. Door de eigen gemeentelijke situatie te koppelen aan de typeringen van project(richtingen) is het zonder veel inspanning mogelijk om meer concrete, haalbare projecten te formuleren.

10 ORGANISATIE, COMMUNICATIE EN EDUCATIE

10.1 Gemeentelijke organisatie

Het werken aan duurzaamheid door de beide gemeenten berust op een aantal principes / elementen. Deze zijn erop gericht dat het werken aan duurzaamheid is geborgd en zijn daarentegen niet erop gericht dat bepaalde producten c.q. eindsituaties door de gemeenten worden geleverd. De volgende principes / elementen zijn aan de orde:

- aangeduide werkprocessen die cruciaal zijn in het realiseren van een duurzame ontwikkeling;
- de taken met betrekking tot duurzaamheid die in specifieke processtappen zijn te verrichten;
- de trekker van die taken en de medewerkers binnen (en eventueel buiten) de gemeente waarmee die taken worden uitgevoerd;
- de informatie en tools die moeten worden gebruikt om de stap op de gewenste wijze te zetten;
- de aanwijzing van een duurzaamheidscoördinator die de integraliteit wat betreft duurzaamheid van relevante activiteiten bewaakt;
- de allocatie van de taak om relevante informatie (bijvoorbeeld recente inzichten over duurzaamheid) met enige frequentie te verzamelen en te distribueren bij de betrokken medewerkers;
- een uitgesproken (bestuurlijk / ambtelijke top) en beschreven beleidsdoelstelling (missiestatement) rond duurzame ontwikkeling;
- een beleidsdocument (dit integrale duurzaamheidsbeleidsplan) dat de doelen voor duurzame ontwikkeling voor een periode beschrijft;
- middelen en capaciteiten om invulling te kunnen geven aan taken en doelen;
- actualisatie van de positionering van dit duurzaamheidsbeleidsplan, bijvoorbeeld door eens per 4 jaar te beoordelen of de ambities wellicht bijgesteld dienen te worden;
- een bewustzijn en cultuur binnen de gemeentelijke organisatie die bijdraagt aan het werken aan duurzaamheid;
- een ambtelijk en bestuurlijk leiderschap dat bewustzijn en cultuur positief beïnvloedt.

10.2 Bedrijven, organisaties en burgers

De gemeentelijke organisatie zelf is maar een van de partijen binnen de gemeente die werkt aan duurzame ontwikkeling (door duurzame producten te leveren cq diensten te verlenen en door eigen duurzaam handelen). Bedrijven, organisaties en burgers dragen minstens zoveel bij aan het uiteindelijke welslagen van duurzame ontwikkeling.

De gemeente kan de bijdragen van deze partijen op velerlei wijze bevorderen. Voor een deel kan de gemeente haar bevoegd gezag rol inzetten om duurzaamheid te bevorderen. Direct, door voorschriften in bijvoorbeeld vergunningen op te nemen, maar ook indirect door contactmomenten met vergunningaanvragers en de eigen positie in het algemeen te gebruiken om werken aan duurzaamheid op vrijwillige basis te bevorderen.

Voor een ander deel, gericht op de doelgroepen waarvoor de gemeente geen bevoegd gezag is, kan de gemeente een diversiteit aan communicatiemiddelen inzetten om bijdragen aan duurzaamheid op vrijwillige basis te bevorderen.

Binnen deze communicatie neemt NME (natuur en milieueducatie) een bijzondere plek in. NME is een al jarenlang bestaand spoor (veelal gericht op jongeren) waarin

bewustzijn van en handelen naar wordt bevorderd door de nadruk te leggen op het bijbrengen van kennis.